

**Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta filozofická**

**Diplomová práce
Sexuální násilí ve veřejném prostoru z pohledu
náctiletých dívek**

Jolana Anna Hošková

Plzeň 2022

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra antropologie

Studijní program Antropologie

Studijní obor Sociální a kulturní antropologie

Diplomová práce

**Sexuální násilí ve veřejném prostoru z pohledu
náctiletých dívek**

Jolana Anna Hošková

Vedoucí práce:

Mgr. Laco Toušek, Ph. D.

Katedra antropologie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2022

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, červenec 2022

.....

Poděkování:

Ráda bych poděkovala všem informantkám za jejich důvěru a čas, který mi věnovaly. Také bych chtěla poděkovat Mgr. Lacovi Touškovi, Ph. D., za jeho cenné rady a odborný dohled. A díky Erví.

Obsah

1 ÚVOD	1
1.1 Cíle a členění práce.....	3
2 TEORETICKÁ ČÁST	5
2.1 Antropologie těla.....	5
2.2 Objektifikace těla.....	7
2.2.1 Objektifikační teorie.....	8
2.2.2 Sebeobjektifikace a sebepojetí.....	9
2.2.3 Těla poslušná a odporující.....	11
2.2.4 Těla viděná.....	12
2.3 Sociální konstrukce krásy.....	14
2.3.1 Koncept biomoci jako faktor sociální konstrukce krásy.....	16
2.4 Tělesná autonomie.....	18
2.5 Násilí.....	19
2.5.1 Verbální násilí - <i>catcalling</i>	19
2.5.2 Fyzické násilí v kontextu sexuálního násilí a statistiky sexuálního násilí v České republice.....	20
2.5.3 Sexuální násilí a znásilnění.....	21
2.6 Kultura znásilnění.....	22
2.7 Veřejný prostor jako exkluzivní prostor z pohledu genderu.....	26
2.7.1 Strach ve veřejném prostoru.....	28
3 METODOLOGIE	31
3.1 Metodologie výzkumu.....	31

3.2 Problematika interpretace kvalitativního výzkumu - Writing Women's Worlds.....	35
4 PRAKTICKÁ ČÁST.....	38
4.1 Sociální konstrukce těla pro veřejný prostor a představy o kráse.....	38
4.2 Sexualizace těl a jejich regulace.....	42
4.3 Verbální násilí/catcalling.....	45
4.4 Fyzické a sexuální násilí.....	48
4.5 Taking the body back.....	51
4.6 Victim blaming.....	53
4.7 Fenomén znásilnění jako urbánní legenda.....	55
5 ZÁVĚR.....	59
6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	64
6.1 Internetové zdroje.....	69
7 RESUMÉ.....	71
8 PŘÍLOHY.....	72

1 ÚVOD

Lidské tělo je entita tvořená nejen z biologického materiálu, ale také z abstraktní směsi sdílených představ, zvyklostí a diskurzů kultury, ve které se pohybuje. Kultura tělo konstruuje v jeho sociálním i biologickém kontextu, uměle ho přetváří, reguluje a udává jeho význam. Způsob, kterým tělo v kultuře funguje je intersekcionalní, tedy beroucí v potaz jeho specifika jako je gender, věk, viditelná i neviditelná zdravotní omezení, etnicita či například korelace s kulturou uznávanou představou krásy. Pro účely této práce pracuji primárně s tím, jak se funkce těla v kultuře liší podle genderu a věku, které zároveň ovlivňují jeho integritu (Mascia-Lees, 2011).

Otázka těla a jeho autonomie je hojně skloňovaným tématem, jež rezonuje naší společností. Obzvláště v poslední době, kdy jsme svědky regrese ženských reprodukčních práv v podobě opětovného zamezování interrupcí či jejich omezování, které *de iure* vede k jejich úplnému znemožnění. Reprodukční úloha ženy je často považována za střed její identity, zatímco ženská sexualita je regulována a její obraz ve veřejném prostoru je spojen primárně s marketingovým účelem. Tento přístup k tělu vytváří konflikt mezi vnímanou sexualitou žen, která je na jedné straně latentní a úzkostlivě regulovaná v otázkách veřejné debaty o sexuální výchově či diskuzi o sexualitě žen a na druhé straně je nástrojem obchodu a sexualizace.

V počátcích uvažování o této diplomové práci stálo několik otázek, jež se později díky nastudované literatuře a provedenému výzkumu transformovaly do výzkumných otázek práce uvedených níže. Těmito prvotními otázkami byly: Jakým způsobem obraz žen ve veřejném prostoru ovlivňuje autonomii těla žen? Má tento obraz nějaký vliv na to, jakým způsobem je zprostředkován přístup k jejich tělu ze strany mužů ve veřejném

prostoru? Jakým způsobem tělesnou autonomii mladých žen ovlivňuje (nevyžádaný) mužský kontakt ve veřejném prostoru? A jak na jeho základě mladé ženy modifikují sociální konstrukci svého těla a jak o něm smýšlí?

Rešerše těchto otázek a jejich možného teoretického a konceptuálního uchopení mě přivedla k tématům sexuální objektivace, sebeobjektivace a kultury znásilnění, které se staly hlavními koncepty pro ukotvení této práce. Vztah k ženské sexualitě a sexualizaci žen odráží v každé kultuře obecně sdílené představy toho, jak by měla žena vypadat, do jakého prostoru by měla žena patřit a z jakého je naopak vyčleňována. Podoby ženy a diskurz jejich „slušnosti“, jež tvoří jeden konec pomyslné škály, na jejímž druhém konci je kultura označuje za „prostitutky“ (či podobnými kulturně podmíněnými termíny), jsou úzce navázány na omezování jejich participace ve veřejném prostoru. Způsob, kterým kultura určuje, kde na škále se daná žena pohybuje, se v současnosti v naší kultuře odvíjí primárně podle jejího vzhledu, který sama kultura konstruuje, ať už se jedná přímo o vzhled těla (například vlasů, make-upu nebo tetování) či o to, co je na těle (oblečení).

K zodpovězení svých otázek jsem se proto rozhodla pracovat s cílovou skupinou náctiletých dívek, jelikož právě ony jsou ve věku, kdy konstruují svoji identitu převážně na základě svého vzhledu. Zároveň jsou v přechodové části či liminální fázi pomyslného rituálu, kdy se z dítěte pod dohledem rodičů či jiných pečovatelů a autorit stávají samostatnými, téměř dospělými subjekty ve veřejném prostoru. Z těch, za které rozhoduje někdo jiný, se stávají těmi, které za sebe rozhodují samy. Premisa, se kterou v rámci svého výzkumu pracuji a částečně ji odvozují od práce Fredrickson a kol., je ta, že příslušnost k této věkové kategorii a z toho vyplývající relativně nová zkušenost zažívání světa v reprodukčně zralém ženském těle s druhotnými pohlavními znaky vytváří sdílenou sociální

zkušenost a zranitelnost vůči sexuální objektifikaci, což vede k formování sdíleného souboru zkušeností vážících se na jejich fungování ve veřejném prostoru (Fredrickson a kol., 1995: 175).

1.1 Cíle a členění práce

V návaznosti na výše uvedené je cílem této diplomové práce zjistit, jakým způsobem interpretují náctileté dívky sexuální násilí ve veřejném prostoru, jak interpretují jeho diskurz a jakým způsobem ho na základě něj definují a rozpoznávají, a to, jak se v důsledku projevuje ve vztahu k přemýšlení o jejich těle a pobytu ve veřejném prostoru. Zajímá mě také, jak kultura znásilnění modifikuje jednání těchto dívek a jejich představy o kráse. V neposlední řadě se zabývám tím, jakými způsoby se vyrovnávají s prožitým sexuálním násilím a jak na něj reagují.

Má diplomová práce je členěna do několika částí, kterými jsou teoretická část, metodologická část a část praktická, ve které interpretuji poznatky z provedeného výzkumu. Teoretická část slouží jako přehledový úsek pro ukotvení práce. Přibližuji v ní teoretické koncepty, témata a studie, jež nějakým způsobem ovlivnily mé uvažování o zaměření této práce. Jedná se především o již výše zmíněný koncept kultury znásilnění, ale také o teorii sexuální objektifikace a sebeobjektifikace Barbary Lee Fredrickson a Tomi-Ann Roberts či koncept tělesné autonomie. Zabývám se rovněž tím, jakým způsobem je konstruován veřejný prostor z pohledu genderu a přibližuji problematiku sociální konstrukce krásy a roli, jakou v ní plní koncept biomoci Michela Foucaulta. V neposlední řadě představuji jednu z oblastí sociální a kulturní antropologie, kterou je antropologie těla, a stručný přehled jejího vývoje.

Dále pokračuji metodologickou částí, popisuji počáteční zaměření výzkumu a jeho transformaci odvíjející se od prvních polostrukturovaných

rozhovorů s informantkami, jejich přemýšlení a zkušeností s tématem. Vysvětluji použití kvalitativní metody polostrukturovaného rozhovoru a zúčastněného pozorování a tvorbu a průběžnou modifikaci výzkumných témat a otázek. Zabývám se také procesem výběru informantek a analýzou získaných dat. Součástí metodologického celku je také pozastavení se nad způsoby, jakými jsem uvažovala o interpretaci kvalitativního výzkumu a jaká úskalí skýtá.

V praktické části popisuji provedený výzkum, jeho dílčí otázky a interpretuji získaná data, přičemž si vypomáhám využitím citací informantek. Tuto část jsem rozdělila do oblastí sociální konstrukce těla ve veřejném prostoru a představ o kráse, sexualizace těla a její regulace, verbálního násilí v podobě *catcallingu* (pouliční obtěžování), fyzického a sexuálního násilí, strategií a *coping mechanismů* s prožitým sexuálním násilím, *victim blamingu* (obviňování oběti) a fenoménu znásilnění jako urbánní legendy. V průběhu praktické části také mapuji, jakým způsobem na sebe nahlížejí dvě specifické skupiny dívek, jež byly mými informantkami. Komparuji jejich způsoby přemýšlení o vzhledu těla a odlišné podoby násilí, které zažívají v závislosti na příslušnost k jejich sociální skupině.

V závěru shrnuji výsledky výzkumu v rámci otázek stanovených v cílech této práce. Popisuji faktory, které ovlivňují představy o kráse informantek a konstrukci jejich vzhledu pro veřejný prostor, jakým způsobem je podle nich tato konstrukce regulována, jak vnímají a zažívají *catcalling* a sexuální násilí, jakými způsoby o svém prožitku zpětně přemýšlí a jak na ně působí kultura znásilnění, kterou si mezi sebou předávají mimo jiné skrze urbánní mýty. Dále navrhuji možné rozšíření výzkumu a kriticky ho zhodnocuji.

2 TEORETICKÁ ČÁST

2.1 Antropologie těla

Z různých oblastí sociální a kulturní antropologie spadá téma této práce nejvýrazněji do oblasti antropologie těla. Antropologie těla tvoří samostatnou oblast antropologie, jejímž předmětem zájmu je tělo v čase a prostoru, a to v biologické, sociální i kulturní dimenzi. Jedná se o interdisciplinární obor, který čerpá poznatky a inspiraci nejen z humanitních věd jako je filozofie, sociologie, historie či psychologie, ale i z věd přírodních, předně biologie. Díky tomuto přístupu je tak možné sledovat tělo z hlediska jeho biologických funkcí i jeho funkcí v souvislosti s kulturou, jež ho ovlivňuje a kterou zároveň ovlivňuje nazpět pomocí přirozených tělesných jevů (např. menstruace, stárnutí apod.). Antropologie těla se zajímá o tělo jako artefakt, o jeho disciplinaci v procesech socializace a akulturace a o sémantizaci těla v souvislosti s genderem či sexualitou. Dále ji zajímá rozdělení lidské bytosti na tělo a duši a studuje tyto entity v souvislosti s náboženstvím. Zkoumá tělo nejen v synchronní, ale i v diachronní perspektivě, kde propojuje lidská těla s historickými proměnami kultury (Maschia-Lees, 2011; Lock, 1993).

Vědecký zájem o studium těla začal v první polovině 19. století v oblasti antropometrie, kdy tělo bylo zkoumáno pouze na základě jeho fyzické podoby a předmětem výzkumu byly jeho rozměry, zbarvení, zakřivení a podobně. S touto oblastí studia těla je spojován například německý lékař Johann Friedrich Blumenbach či americký přírodovědec Samuel George Morton. Tyto výzkumy jsou výrazně ovlivněny rasismem a zneuznáváním žen jako rovnoprávných členů společnosti (Synnot a kol, 1992).

Tělo ve smyslu sociální entity začíná jako jedna z prvních chápat britská antropoložka Mary Douglas (1996). Podle ní je tělo tvořeno nejen z „fyzického“, ale i ze „sociálního“ těla, které je nezbytnou kategorií pro správné uchopení a zkoumání těla. Douglas v tomto rozdělení vysvětluje

například rozdíl mezi tím, jakým způsobem jsou těla vyživována, používána a jak fungují. Využívá karteziánskou dualitu mezi tělem a myslí, přírodou a kulturou. Zároveň upozorňuje na silný vztah mezi fyzickým a sociálním tělem a na způsob, kterým se navzájem ovlivňují a limitují (Douglas, 1996). Označuje lidské organismy jako přírodní symboly, které ovlivňují základní struktury společnosti, a současně popisuje tělo jako obraz společnosti, přičemž poukazuje na to, že nelze uvažovat o nějakém obecném těle, které není zapojené do společnosti, neboť každé tělo je společností ovlivněno (Douglas, 1996: 78).

V práci *Les techniques du corps*, poprvé vydané roku 1934, se tělu ze sociálního pohledu věnoval také francouzský etnolog a sociolog Marcel Mauss. Podle něj je tělo první a přirozený nástroj, technický objekt a prostředek člověka (Mauss, 1972: 96). Tělo je entitou, která přechází z přírodní sféry do sféry kulturní, jelikož každá kultura lidské tělo jistým způsobem modifikuje, disciplinuje, sémantizuje a zároveň tyto procesy kontroluje a případně i sankcionuje (Mauss, 1972).

S otázkou sankcionování těla pracuje i francouzský filozof a sociolog Michel Foucault, a to ve své slavné knize *Dohlížet a trestat* z roku 1975. Foucault zde chápe tělo z politického hlediska a sleduje přesun udělování a vykonávání trestů na přelomu 18. a 19. století (převážně ve Francii), kdy se trestání z rukou pravidel veřejnosti (lidu) dostává do rukou státní právní sféry. Přibližuje dopady aplikace justice na lidská těla a jejich transformaci v těla poslušná a disciplinovaná, která jsou stále pod dohledem díky panoptickému schématu (viz dále) (Foucault, 2000).

V oblasti antropologie těla dále najdeme například témata jako: jak společnost ovlivňuje způsoby toho, jakým způsobem vnímáme naše vlastní těla a těla druhých lidí; mezikulturní variace v tělesných metaforách, narativech a diskurzích; jakou roli hraje kultura při utváření tělesného prožívání mezních situací jako je nemoc, invalidita či bolest a kde jsou

jejich hranice; a jak tyto situace mění vnímání těla, ať už u lidí, kterých se přímo týkají, tak i u jejich okolí a společnosti celkově.

2.2 Objektifikace těla

Jedním z hlavních teoretických východisek mé práce je teorie objektifikace těla. Pro pochopení objektifikační teorie je nejprve důležité přiblížit termíny objektifikace a objektivizace, jelikož jsou často používány jako synonyma i jako termíny různých významů. Podle teorie sociálního konstruktivismu je objektivizace proces, během kterého se naše vnější prostředí stává nezávislé či objektivní na jedinci, který v tomto prostředí žije. Objektivizace je důležitým způsobem pro zajištění přenosu sociálních hodnot a norem, jelikož aby mohly být v rámci socializace předávány, musí se jevit jako něco objektivního, samozřejmého a nezávislého na subjektu jedince (Berger a Luckmann, 1999). Objektifikace je popisována jako proces, v rámci kterého dochází k odlidštění či neuznání lidství jedince, a je tak pojímán jako objekt (Beauvoir, 1966). Pro účely této práce budu dále používat termín objektifikace ve výše zmíněné definici, avšak využívám i konceptu objektivizace, a to mimo jiné i proto, že spolu oba termíny souvisí a často se jejich výše uvedené významy ztrácí v překladu.

Tématy objektivizace i objektifikace se zabývala mimo jiné i francouzská feministická filozofka Simone de Beauvoir. Podle ní je otázka objektifikace následkem objektivizace těla a je esenciální k pochopení žité zkušenosti ženy¹, jelikož muž a žena zažívají svět naprosto odlišnými způsoby. De Beauvoir také podotýká, že žena je fundamentálně objektifi-

¹ Označení „žena“ používá de Beauvoir ne jako označení jedné specifické ženy či všech žen světa a tím i toho, jak by měly nebo jak musí všechny ženy vnímat svoji situaci a existovat v ní, ale spíše toto označení používá pro popis situace, ve které z pohledu pozorovatele skutečně existují.

kována a je s ní zacházeno jinak než s ostatními (tedy s muži) kvůli jejím odlišným fyziologickým znakům, které se zásadně liší od toho, co je považováno za normu. Touto normou jsou přitom podle de Beauvoir mužské znaky, jelikož právě muž představuje bytost, která má podobu toho, co je obecně vnímáno jako výchozí stav lidské existence. Muž je ve vnějším prostředí vnímán jako subjekt a aktér, kdežto žena je vnímána jako objekt a něco, co má být pozorováno, vlastněno či obdivováno. K objektifikaci dochází skrze pohled ostatních (*le regard des autres*) (Beauvoir, 1966).

2.2.1 Objektifikační teorie

Jak je již zmíněno výše, lidská těla existují v poli sociálních a kulturních kontextů, tudíž jsou konstruována skrze sociokulturní hodnoty a diskurzy. Ty podmiňují nepřetržitou kontrolu těl ve veřejném prostoru a odosobňují jejich vnímání. Toto vnímání lidských těl jako objektů je ústřední myšlenkou objektifikační teorie, kterou ve svých pracích jako jedny z prvních používají Barbara Lee Fredrickson a Tomi-Ann Roberts (Fredrickson a kol., 1995). Objektifikační teorii lze použít k popsání a pochopení zkušeností a důsledků toho, jaké je to žít jako žena² v kultuře, která sexuálně objektifikuje ženské tělo. Předpokládá, že dívky a ženy jsou typicky socializované tak, aby internalizovaly perspektivu pozorovatele jako primární pohled na své fyzické Já. To je vede k nadměrné kontrole vzhledu svého těla, což může jednak zvýšit jejich reakci na veřejné ponížení a zintenzivňovat úzkost z veřejného projevu, a také problematizuje jejich mentální vztah ke svému tělu. Hromadění těchto zkušeností pak může zvýšit šanci vzniku duševních problémů, jako jsou deprese či poruchy příjmu potravy. Objektifikační teorie tak vysvětluje, proč se tyto duševní problémy nejčastěji objevují mezi mladými náctiletými dívkami, tedy v momentě, kdy

² Nebo někdo, koho kultura vnímá jako ženu na základě jeho fyzických dispozic.

jejich tělo prochází transformací a ony jsou poprvé vystaveny nadměrně responzivnímu tlaku ve veřejném prostoru i mimo něj (Fredrickson a kol., 1995: 173).

Sexuální objektifikace je jednou z forem oprese na základě genderu, jelikož jejím dopadům jsou mnohem častěji vystaveny ženy než muži. Ne všechny ženy přitom prožívají a reagují na sexuální objektifikaci stejně. Tato zkušenost je variována jedinečnou kombinací atributů jako je etnicita, příslušnost k sociální třídě, sexualita, věk či specifické fyzické atributy včetně fyzických handicapů. Společnou vlastností, jež spojuje všechny formy objektifikace, ať už se týká kohokoliv, je model zacházení s člověkem jako s tělem nebo s jednotlivými částmi těla, které jsou ceněny především pro jejich využití/zneužití ostatními (Fredrickson a kol., 1995: 174).

Základ pro sexuální objektifikaci žen leží v heteronormativní, patriarchální společnosti, jež vytváří společenský konsenzus v právu mužů na sexualizaci žen bez ohledu na věk nebo postavení mužů. Určitě ne všichni muži ale ženy objektifikují a zároveň neobjektifikují vždy pouze muži. Sexuální objektifikace žen se vyskytuje v mnoha formách, přičemž tou nejjemnější a nejpopíratelnější formou je sexualizované „zírání“ a hodnocení. To je také fundamentální pro vznik sexuálního či sexuálně motivovaného násilí (tamtéž).

2.2.2 Sebeobjektifikace a sebepojetí

Zažívání sexuální objektifikace je jednou z predispozic pro sebeobjektifikaci, jejíž součástí je také problematika sebepojetí. Sebepojetí se prvotně ontogeneticky pojí s obdobím dospívání a adolescence, jež je obdobím vytváření vlastní identity. Do té doby je ústředním bodem psychického vývoje jedince sociální identita, která je následně vystřídána

„samostatně utvářenou osobní identitou, orientovanou k jedinečným [...] aspektům subjektivní sebestylizace osobnosti“ (Čačka, 2000: 266-267). Dospívající se v rámci vývoje sebepojetí více zabývají vizuální stránkou své identity a reakcemi okolí než děti či dospělí (tamtéž). Dívky v tomto období přijímají ženskou identitu, která je spojena se změnou jejich tělesných proporcí. Toto liminální období je (jak je již zmíněno výše) podle psychologických studií význačně vyšší nejistotou ze sebe prezentace na veřejnosti a zároveň vyšší vnímavostí ohledně reakcí a podnětů okolí na svůj vzhled. Dívky jsou také komparovány (ať už sebou nebo ostatními) se současnými ideály krásy prezentovanými společnostmi, jejíž jsou součástí. Všechny tyto změny a procesy navíc probíhají v nepřetržité interakci s okolním světem, přičemž tato interakce je v posledních letech ještě zintenzivňována existencí sociálních sítí a jejich neustálým přísunem nových změn a trendů (Vágnerová, 2005).

Součástí celkového sebepojetí osobnosti je také tělesné sebepojetí. Podle Mrazka (in Fialová, 2001: 37) „pod pojem tělesné sebepojetí řadíme všechny představy jedince, které mají vztah k jeho vlastnímu tělu. Proto má tělesné sebepojetí (body image) kognitivní, afektivní i konativní komponenty, které ho charakterizují.“ Tělesné sebepojetí jedince nevyhnutelně ovlivňuje sociální zkušenost jedince, jež je podle Pierra Bourdieu (1990) tvořena něčím, co můžeme označit jako habitus – soubor všech predispozic a možností jedince, které se odvíjejí od jeho věku, postavení, etnicity, genderu a podobně. Součástí tělesného sebepojetí je také percepce a konzumace mediální prezentace krásy (viz níže).

Právě ve vztahu k sebepojetí a v návaznosti na svoji objektivizační teorii představují Fredrickson a Roberts (1995) také koncept sebeobjektifikace. Docházejí k závěru, že (nevyhnutelné) vystavení sexuální objektifikaci na jedné straně a proces tvoření sebepojetí, který je extrémně citlivým obdobím pro tvorbu identity, na straně druhé způsobuje, že dívky inklinují k sebeobjektifikaci, tedy k tomu, že internalizují společenskou představu svého vlastního těla jako objektu, jež lze hodnotit pouze na zá-

kladě jeho fyzické atraktivity. Sebeobjektifikace se projevuje akcentováním vlastních atributů týkajících se vzhledu a krásy a upořádáním jiných kompetencí a vlastností. Nesouvisí ale nutně jen s vizuální stránkou osobnosti. Tento způsob sebepojetí negativně ovlivňuje mentální stav jedince a často koreluje s vyšším výskytem duševních onemocnění, jakými jsou například deprese či poruchy příjmu potravy (Fredrickson a kol., 1995; Calogero a kol., 2011). Podle některých studií ovlivňuje sebeobjektifikace také kognitivní schopnosti, jako je schopnost soustředit se či vnímat vznik potenciálního nebezpečí okolo sebe, a fyzické schopnosti, které mají za následek například menší šanci ubránit se či utéct v případě fyzického napadení (Calogero a kol., 2011).

2.2.3 Těla poslušná a odporující

V souvislosti s diskurzem sebepojetí pracuje Michel Foucault (2000) s objektivizací těla v rámci svého konceptu poslušného (docilního) těla a těla odporujícího. Podle Foucaulta je tělo jako objekt vnímáno od klasicismu a v průběhu 17. a 18. století se stále více disciplinovalo a ovládalo společností. Skrze armády, školy a nemocnice a jejich striktně předepsané normy a zákony bylo tělo transformováno do něčeho, co lze využít, podřídit a dále zdokonalovat. Tyto normy přitom znamenají optimum využitelnosti, k nimž má jedinec směřovat. Foucault to popisuje takto:

„...Prostřednictvím tohoto „hodnotového“ měřítka zavádí nátlak ke konformitě, jež má být realizována. A konečně vytyčuje hranici, která definuje diferencí vzhledem ke všem diferencím, hranici vnějšku, který je abnormální. Nepřetržitě trestání, které prochází všemi body a kontroluje všechny instance disciplinárních institucí, porovnává, diferencuje, hierarchizuje, homogenizuje a vylučuje: jedním slovem – normalizuje“ (Foucault, 2000: 260).

Docilní tělo je takové tělo, které následuje tyto normy a disciplinační praktiky, jež si subjekt stávající se objektem osvojuje v rámci své existence. Jejich prostřednictvím považuje samo sebe za objekt sebedisciplíny, jelikož nechce být vyřazeno z normy a normálu. Podle Foucaulta:

„Disciplína odměňuje prostou kombinací výhod, čímž umožňuje dosáhnout jistých postavení a pozic; trestá obrácením tohoto postupu a degradováním“ (Foucault, 2000: 258).

Nástroje disciplinační moci, které fungují jako sankce pro překročení normy, jsou latentní či subtilní a připravují jedince o jeho autoritu, legitimitu či možnost účinně se vyjadřovat nebo uplatňovat svůj symbolický kapitál. Často jsou takoví jedinci (s těly odporujícími) označováni stereotypními hanlivými výrazy. Podle Foucaulta musí být ale i tyto sankce v jasně vytyčených hranicích a mají svá pravidla. Disciplína je totiž užitečná pouze tehdy, je-li neviditelná a pokud dohled nad subjekty - objekty zůstává hierarchický a jeví se jako přirozený. Pro takový dohled nad docilními těly používá model tzv. panoptikonu, který je charakteristický tím, že vidí, ale sám není vidět, a že jeho dohled je nepřetržitý. Disciplinace těla je tak produkována skrze zdánlivou seberegulaci a sebeobjektifikaci (Foucault, 2000).

2.2.4 Těla viděná

Dalším konceptem objektivizace těla je koncept *viděného těla* od Pierra Bourdieu (2000). Podle něj je žena v prožívání svého těla vystavena všeobecné zkušenosti „těla-pro-druhého“:

„Ženský habitus ve své genezi i ve své dnešní podobě a jejích sociálních podmínkách přímo nutí považovat ženskou zkušenost těla za krajní podobu všeobecné zkušenosti těla-pro-druhého, těla neustále

vystaveného objektivizaci skrze pohled a diskurz těch druhých“ (Bourdieu, 2000: 59).

Zmiňovaný „pohled“ je nástrojem symbolického násilí (viz níže) a jeho účinnost koreluje se vztahem mezi hledícím a viděným a na tom, do jaké míry viděný zná a internalizuje normy sociálního hodnocení.

Bourdieu tvrdí (tamtéž), že percepce vlastního těla a vztah k němu nevychází ze subjektivní představy o něm či o objektivní představě, kterou tělo zatěžuje společnost, ale že každá sociální interakce má v sobě schémata vnímání a hodnocení, která jsou internalizovaná a vepsaná do těl sociálních aktérů. Percepce vlastního těla je zkreslena a transformována těmito schématy. To, co dělá z ženských těl „těla viděná“ je mužská nadvláda, skrze kterou se ženy stávají symbolickými předměty, což je staví do situace permanentní fyzické nejistoty a symbolické závislosti - ženské tělo existuje jako disponibilní věc, od které se očekává, že bude přístupné, přitažlivé, usměvavé, sympatické a pozorné.

Právě proto se podle Bourdieho stává pro ženy elementárním prvkem jejich existence závislost na druhých (přičemž tato závislost se nutně netýká jen mužů), ke svému bytí potřebují pohled druhého. Jednání žen se konstantně řídí tím, že simultánně kontrolují svůj tělesný vzhled a sledují vztah mezi tělem svým a tělem sociálně požadovaným. Čím větší disproporci mezi nimi vnímají, tím pravděpodobnější je jejich psychické rozladění, pocit studu a trapnosti a následné tělesné odcizení (Bourdieu, 2000: 60-62). V této myšlence se shoduje s objektivizační teorií Barbary Lee Fredrickson a Tomi-Ann Roberts.

V přemýšlení o přítomnosti žen ve veřejném prostoru se v rámci mého výzkumu také často projevuje fenomén symbolického násilí Pierra Bourdieu, který ho poprvé popisuje ve své knize *Nadvláda mužů* (česky 2000). Bourdieu tento pojem používá k popsání často latentních projevů

kulturní a sociální dominance nad určitou skupinou a vyjadřuje skrze něj nerovnost ve společnosti. Symbolické násilí vychází z podvědomých schémat vnímání, hodnocení a jednání, jež se díky jejich opakovanému používání a začlenění do sociálních struktur zdají být pravdivé. Sociální struktury jsou pak nadále utvářeny a potvrzovány již existujícími strukturami, které je zpětně potvrzují a jeví se tak jako objektivně pravdivé (Bourdieu, 2000). V intenci mé práce přemýšlím o symbolickém násilí v rámci genderových nerovností. Příkladem může být například přesvědčení, že ženy nepatří do veřejného prostoru, jelikož je pro ně nebezpečný. Na základě tohoto přesvědčení se vytváří narativ o nebezpečí ve veřejném prostoru, ženy jsou ve veřejném prostoru ostrakizovány, což je vyčleňuje z veřejného prostoru a tím pádem se utvrzuje premisa, že do veřejného prostoru ženy skutečně nepatří.

2.3 Sociální konstrukce krásy

Se sebeobjektifikací úzce souvisí koncepty týkající se představ o kráse, jejich proměn a podob. Krása je základní kategorie estetiky, která vyjadřuje kladný estetický zážitek, nejvyšší estetickou hodnotu, něco výjimečného, mimořádného (Fuente, 2000). Podle francouzského estetika Étiennea Souriau (1994: 486) je základním citem vážícím se ke kráse obdiv. Souriau píše:

„Obdiv se projevuje zcela objektivně: zpozorněním, zaujetím, kontemplací nebo dokonce určitým strnutím, zastavením dechu atd.“
(Souriau, 1994: 486).

Lidská těla jsou součástí společnosti a kultury a jak již bylo zmíněno výše, nemohou existovat mimo ně. Jsou tak nezvratně vystavena sociálně konstruovaným tlakům kultury na jejich podobu a způsob užívání. Sociální konstrukce těla vychází z teorie sociální konstrukce reality, kterou poprvé

formulovali Peter L. Berger a Thomas Luckmann v roce 1966. Podle nich je systém, ve kterém jedinec žije a funguje, výtvořem společnosti, přičemž jedinec tento systém neinterpretuje jako něco uměle vytvořeného, ale jako realitu každodenního života. Tato realita je subjektivně vnímána a zároveň sdílena s ostatními, jelikož její podoba je tvořena skrze socializaci. Podle Bergera a Luckmanna se „proces stávání se člověkem se odehrává ve vzájemném vztahu s prostředím“ (1999, 52). Stejně tak je i „realita“ krásy a toho, co můžeme pokládat za krásné, tvořena kulturou a poté internalizována příslušníky dané kultury. Představa o kráse je tedy kulturně podmíněna a není univerzální pro všechny lidské skupiny.

Západní ideál krásy u žen procházel nespočtem historických transformací, od percepce krásy spojované s oblými tvary Věstonické Venuše až po extrémně štíhlá těla modelek 2. poloviny minulého století. V diachronní perspektivě byla percepce krásy úzce propojena s rasismem, přičemž tyto tendence můžeme (ač méně ostentativní) najít v představách krásy dodnes (Wolf, 2002). V současné době je ideál ženské krásy spojován s konkrétními osobami, které jsou zdánlivě skutečné, ale jsou povětšinou mediálně konstruované skrze marketing a sociální sítě.

Diskurz krásy je výrazně ovlivňován masovou mediální produkcí a můžeme tak mluvit o mediální konstrukci krásy. Ta se vyznačuje tím, že uměle vytváří neexistující osoby na základě osob skutečných. Principem tohoto výtvoru je zamlčování určitých aspektů souvisejících se vzhledem a životním stylem dané osoby a zároveň demonstrování aspektů jiných. Primárním instrumentem k prezentaci tohoto výtvoru jsou pak fotografie a videa, jež jsou editovaná v každé části procesu jejich výroby, tedy před samotným vznikem, v průběhu i po něm. Tyto pečlivě upravované a selektované „výrobky“ poté vytvářejí reálně nedosažitelné cíle, jež jsou ale prezentovány jako přirozené a dostupné. Krása je navíc spojována se sociálními hodnotami jako jsou důstojnost, úspěch a štěstí a prezentována

jako *gatekeeper* k těmto hodnotám. Nekonformita k takto vytvořené kráse je společností neformálně sankciována, přičemž argumentačním základem těchto sankcí je často otázka „starosti o zdraví“³ (Wolf, 2002).

Nepřiznaná privilegovanost v podobě dostupnosti kvalitnější výživy, osobních trenérů, kosmetických produktů a celkově nižšího stupně každodenního stresu a s ním spojenými důsledky (jako je například delší a kvalitnější spánek) a zamlčování editačních procesů v průběhu konstrukce těchto novodobých ideálů krásy se v posledních letech stala terčem kritiky některých osobností, které se pohybují v prostředí, jež ideály krásy konstruuje. Osobnostmi takto vystupujícími jsou například americká herečka Jameela Jamil či na české scéně působící zpěvačka a autorka Ridina Ahmedová. Dekonstrukce ideálů krásy se často pojí také s dekonstrukcí binarity genderů a s LGBT+ komunitou. Zde můžeme jmenovat například genderově nekonformní*ho modela*ku Rain Dove, jež svojí prací narušuje stereotypní představy krásy korelující s představami o vizuální prezentaci genderu.

Kromě již zmíněných faktorů genderu a etnicity je ideál krásy úzce navázán také na věk (Wolf, 2002).

2.3.1 Koncept biomoci jako faktor sociální konstrukce krásy

Výše uvedené mimo jiné implikuje, že ideál krásy je v naší kultuře určitým způsobem spojen se sociálně sdílenou představou, že krása přímo koreluje se zdravím, tedy že krásné tělo rovná se zdravé tělo. Takto vnímaná definice krásy vychází mimo jiné z konceptu biomoci Michela Foucaulta (1982), která je jednou z forem moci a lze ji definovat jako uplatňování moci institucí a autorit nad lidmi v oblastech jejich zdraví (jak fyzického, tak

³ Základy tohoto argumentu „starosti o zdraví“ leží mimo jiné v konceptu biomoci (Foucault, 1982), viz dále.

duševního). Foucault popisuje biomoc jako soubor mechanismů, jejichž prostřednictvím se základní biologické charakteristiky lidského druhu staly předmětem obecné strategie moci.

S konceptem vnímání krásy v kontextu biomoci pracuje například v USA působící medicínský*á antropolog*žka Alvaro Jarrín (používá zájmena they/them), který*á ve své knize *The Biopolitics of Beauty: Cosmetic Citizenship and Collective Capital in Brazil* (2017) popisuje vnímání krásy jako formu sociálního kapitálu⁴ a také její vnímání skrze optiku výživy a zdravého životního stylu. Jarrín dále popisuje, že krása je v brazilské společnosti spojována s bohatstvím a je nástrojem vertikální mobility ve společnosti. Podle něj/ní ti, kteří jsou držiteli (bio)moci ovládají jedince právě prostřednictvím spojení zdraví a krásy.

2.4 Tělesná autonomie

Tělesná autonomie je dalším z klíčových témat, skrze které jsem přemýšlela při tvorbě výzkumných otázek a uchopovala poznatky z výzkumu. Principem tělesné autonomie je přesvědčení, že každý člověk má právo na to kontrolovat, co se děje s jeho fyzickým tělem, kdo má k jeho tělu přístup a jakým způsobem s ním nakládá. Její principy vychází z práv na rovnost a soukromí, týkající se záležitostí fyzické a psychické integrity, která jsou součástí Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, přijatým OSN⁵, jež svým obsahem navazuje na Všeobecnou deklaraci lidských práv. Myšlenky tělesné autonomie se úzce pojí s pojmy jako je tělesná integrita, rovnost či důstojnost. Zahrnuje také respekt,

⁴ Teorie kapitálu viz práce Pierra Bourdieu (In: Richardson, 1986).

⁵ Viz Článek 3 a Článek 17 Mezinárodního paktu o občanských a politických právech, jež je mezinárodní smlouvou přijatou Organizací spojených národů v roce 1966. Dostupné z <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (cit. 1. 6. 2022).

právo na soukromý život, právo na informace a lékařskou péči, včetně sexuálního a reprodukčního zdraví, a to v nejvyšší možné kvalitě, která je dostupná pro daný čas a prostor. Tato práva platí pro všechny bez ohledu na genderovou či etnickou identitu a striktně se vymezují proti jakékoliv diskriminaci (OHCHR, 2017).

Tělesná autonomie je v mezinárodním kontextu v poslední době zmiňována především s narůstající tendencí v omezování legálního přístupu k interrupcím, a to jak v Evropě (Polsko, Slovensko), tak ve Spojených státech amerických, kde nedávno došlo ke zvrácení rozhodnutí soudu Roe vs. Wade a z něj plynoucího precedentu z roku 1973,⁶

V kontextu českého veřejného prostoru je na princip tělesné autonomie upozorňováno ve spojení s fyzickým a sexuálním násilím, partnerským násilím, nekonsenzuálním podáváním drog, ale i nežádoucími a vynucenými doteky (Kutálková, Kobová, 2014; Čírtková, 2002). V minulých letech se také do povědomí veřejnosti dostala problematika nedobrovolné sterilizace romských žen, které u nás probíhala od 60. let minulého století, ale netýkala se zdaleka jen českého prostředí (ERRC, 2016). Otázka sterilizací a omezení reprodukce se v České republice momentálně úzce týká také LGBT+ komunity, a to v souvislosti s nucenými sterilizacemi translidí. Ty jsou stále vyžadovány českými zákony k tomu, aby se jedinec mohl úředně stát osobou s opačným pohlavím, než mu bylo určeno při narození. Tento zákon je podle rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) z roku 2017⁷ v rozporu s Listinou zá-

⁶ Zdroj Blackmun, H. A. & Supreme Court Of The United States. (1972) U.S. Reports: Roe v. Wade, 410 U.S. 113. [Periodical] Retrieved from the Library of Congress, <https://www.loc.gov/item/usrep410113/> (cit. 1. 6. 2022)

⁷ Dostupné viz <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%7B%22itemid%22:%5B%22001-172556%22%5D%7D> (cit. 1. 6. 2022)

kladních práv a svobod a většina států Evropy již své zákony podle tohoto rozsudku změnila (Pitoňák, 2018).

2.5 Násilí

Jedním ze způsobů narušení tělesné autonomie jedince je použití násilí, ať už se jedná o verbální násilí/*catcalling*, fyzické násilí či sexualizované násilí. Následující kapitoly slouží k přiblížení těchto pojmů v rámci využití pro tuto práci a zároveň představují některé ze statistik, jež se týkají sexuálního a sexuálně motivovaného násilí v České republice.

2.5.1 Verbální násilí - *catcalling*

Catcalling je nejčastější formou verbálního násilí ve veřejném prostoru. Je jednou z forem pouličního obtěžování a dle definice Walton a Pedersen jde o nevyžádaná slova, pískání, zvuky nebo gesta, pomocí kterých jejich pachatel sexuálně objektifikuje jedince, na kterého jsou mířena (Walton a Pedersen, 2021: 1). Pachatelem je přitom nejčastěji muž a objektifikovaným jedincem žena, ale *catcalling* není výhradně genderově podmíněný, stejně tak jako není vyhrazený pouze na prostor ulice sensu stricto. Často ho může doprovázet také následný *stalking* či výhružky fyzického násilí a jeho hlavní funkcí kromě objektifikace jedince, na kterého je *catcalling* mířen, je projev dominance pachatele. *Catcalling* dle výzkumu na poli psychologie výrazně snižuje pocit bezpečí ve veřejném prostoru a má dopad na pocit komfortu a celkové *well-being* oběti, čímž ji nutí přehodnocovat svoje setrvávání v něm (Chhun, 2011; Fairchild & Rudman, 2008). Zároveň je výrazným aspektem v přemýšlení oběti o její tělesné podobě a podporuje sebeobjektifikaci (Holland & Tiggemann, 2016).

2.5.2 Fyzické násilí v kontextu sexuálního násilí a statistiky sexuálního násilí v České republice

S tématem fyzického násilí pracuji v kontextu této práce předně jako s vedlejším produktem sexuálního násilí či s jeho nástrojem. Fyzické násilí, jež doprovází sexuálně motivované činy je součástí kultury znásilnění (viz dále) a vážou se k němu specifická zranění jako je poranění reprodukčních orgánů, zlomeniny způsobené hrubou silou či řezné a bodné rány.⁹

Podle průzkumu Agentury Evropské unie pro základní práva z roku 2015 zažilo v České republice fyzické nebo sexuální násilí 32% žen, sexuální zneužívání 12% žen a znásilnění 5% žen.¹⁰ Reprezentativní výzkum, jež provedla agentura MindBridge Consulting, a.s. pro neziskovou organizaci, zabývající se domácím a sexuálním násilím, proFem, o.p.s. udává, že s nějakou formou sexuálního obtěžování nebo sexuálního násilí se během svého života setká přibližně 54% žen, se znásilněním pak 9,2% žen.¹¹

2.5.3 Sexuální násilí a znásilnění

Sexuální násilí je každodenní a závažný problém veřejného zdraví, který každoročně postihuje miliony lidí na celém světě. Je poháněno mnoha faktory působícími v řadě sociálních, kulturních a ekonomických souvislostí. Týká se předně (ale ne výhradně) žen jako obětí a mužů coby pa-

⁹ Zdroj <https://www.lekari-bez-hranic.cz/sexualne-motivovane-nasili> (cit. 1. 6. 2022)

¹⁰ Zdroj European Union Agency for Fundamental rights. Violence against women: an EU-wide survey Main results, Luxembourg: Publications office of the European Union, 2014, 28-50. (cit. 1. 6. 2022)

¹¹ Zdroj <https://www.profem.cz/cs/o-nas/novinky/a/s-nejakou-formou-sexualniho-nasili-obtezovani-se-setkala-kazda-druha-zena> (cit. 1. 6. 2022)

chatelů, přičemž jádrem takového sexuálního násilí je genderová nerovnost. Sexuální násilí jako takové nemá jednotnou definici. Dle *World Report on Violence and Health* z roku 2002 se jedná o jakýkoli sexuální akt, pokus o sexuální akt, nechtěné sexuální komentáře nebo rady, přesvědčování a nucení k sexu pomocí nátlaku, a to kteroukoli osobou bez ohledu na její vztah k oběti (tj. včetně manželů/manželek), v jakémkoli prostředí, mimo jiné včetně domova a práce. Zmíněný nátlak přitom může být jakékoliv intenzity a kromě fyzické síly se může jednat o psychické zastrašování, vydírání nebo jiné hrozby – například hrozba fyzické újmy, propuštění z práce nebo nezískání hledané práce. Jako sexuální násilí se počítá i případ, kdy napadená osoba není schopna dát souhlas – je například opilá, zdrogovaná, spící nebo duševně neschopná situaci pochopit. Sexuální násilí zahrnuje znásilnění, jež je definované jako fyzickou silou či jinak vynucená (jakkoliv hluboká) penetrace vulvy či konečníku pomocí penisu nebo jiných částí těla nebo předmětu. Pokus o tento akt je známý jako pokus o znásilnění. Znásilnění osoby dvěma nebo více pachateli je pak hromadné znásilnění. Sexuální násilí může zahrnovat další formy napadení zahrnující nepohlavní orgán, včetně nuceného kontaktu mezi ústy a penisem, vulvou nebo řitním otvorem (Krug a kol., 2002).

Oblast českého práva pojem sexuální násilí nezná, ale funguje jako zastřešující pojem pro různé podoby násilí, jež český právní řád rozpoznává. Dá se považovat za formu diskriminace na základě pohlaví v oblastech, kam spadají jednotlivé zákoníky - například tedy jako forma diskriminace v práci (viz §4: Zákoník práce – 262/2006 Sb.). Možný postih za sexuální násilí je skrze následnou žalobu za náhradu újmy (například psychické újmy), avšak pouze v momentě, kdy oběť prokáže, že k újmě došlo a výrazně ovlivňuje její každodenní život.¹² Akt znásilnění je dle

¹² Zdroj <https://www.profem.cz/cs/o-nas/novinky/a/pres-vysoky-vyskyt-nasili-na-zenach-se-v-cesku-obeti-odskodneni-casto-nedockaji> (cit. 1. 6. 2022)

českého práva trestán na základě § 241 - Trestního zákona č. 140/1961 Sb., jež zní takto:

„Kdo násilím nebo pohrůžkou bezprostředního násilí donutí jiného k souloži nebo k jinému obdobnému pohlavnímu styku nebo kdo k takovému činu zneužije bezbrannosti jiného, bude potrestán odnětím svobody na dvě léta až osm let.“

Tato definice je často kritizována jako příliš omezená a v poslední době se v českém veřejném dění usiluje o redefinici znásilnění, v jejíž snaze se angažuje například nezisková organizace Amnesty International či nezávislá organizace Konsent.

2.6 Kultura znásilnění

Kultura znásilnění je termín popisující společenský diskurz, ve kterém je znásilnění a sexuální násilí (nejen na ženách) normalizováno a omlouváno v médiích a populární kultuře. Je udržována skrze pět základních komponentů, kterými jsou: tradiční dělení genderových rolí, sexismus, používání misogynního jazyka, sexuální objektifikace ženských těl a vytváření tabu ohledně sexu a sexuálního násilí (a s ním související zneprístupnění k informacím o nich). Kultura znásilnění ovlivňuje téměř každou ženu, jelikož skrze ni omezují a modifikují své jednání kvůli naučenému a internalizovanému strachu ze znásilnění či sexuálního násilí, čímž se z kultury znásilnění stává prostředek symbolického násilí, skrze nějž se dále upevňuje genderová nerovnost. Ač se mnoho žen nikdy obětí znásilnění nestane (v České republice je to přibližně 700 žen za rok, ale je nutno dodat, že čin znásilnění a sexuálního násilí má nejvyšší míru latence - odhaduje se až 90% nenahlášených případů)¹³, cyklus strachu ze

¹³ Zdroj viz. <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-prilezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Domaci-nasili-a-sexualni-nasili-v-roce-2021.pdf> (cit. 1.6.2022)

znásilnění se v naší kultuře stále udržuje a předává (Burnett a kol., 2009; Strain a kol., 2016).

Příkladem kultury znásilnění může být například:

- obviňování oběti (*victim blaming*);
- trivializace sexuálního napadení;
- sexuálně explicitní vtipy;
- tolerance sexuálního obtěžování ze strany oběti i veřejnosti;
- nafukování statistik falešných zpráv o znásilnění;
- veřejné přezkouvání oblečení, duševního stavu, motivů a historie oběti;
- bezdůvodné genderové násilí ve filmech a televizi;
- definování maskulinity jako něčeho dominantního a sexuálně agresivního;
- definování femininity jako něčeho submisivního a sexuálně pasivního;
- předpoklad, že znásilnění se týká pouze žen;
- předpoklad, že znásilnění se týká pouze promiskuitních žen;
- učit ženy, aby se vyhnuly znásilnění místo toho, aby společnosti učila muže neznásilňovat;
- atd. (Burnett a kol., 2009; Strain a kol., 2016).

Teorie kultury znásilnění vznikla již ve 20. století, a to v počátku sedmdesátých let v rámci druhé vlny feminismu v USA. Její definice je velice široká a nejednotná. Sociální vědkyně a právnička Martha Burt ji definuje takto:

„Kultura znásilnění je všudypřítomná ideologie, která účinně podporuje nebo omlouvá sexuální napadení“ (Burt, 1980: 218)

Burt ve své práci představuje nejkompexnější model kultury znásilnění ve snaze kvantifikovat přijetí konstruktů mýtu u znásilnění. V jejím modelu je kultura znásilnění utvořena z genderových rolí, antagonických představ o sexu a přijímání či přehlížení mezilidského násilí, což mimo jiné vytváří představu, že je naprosto normální chovat se agresivně během sexu či za účelem jeho získání (obzvláště ze strany mužů). Výsledkem toho je podle Burt představa znásilnění pouze jako společností schválená extrémní forma mužsko-ženské interakce.

V roce 1995 Lonsway a Fitzgerald rozšířili model kultury znásilnění Marthy Burt tak, aby zahrnoval sexismus a nepřátelství vůči ženám. Rozšířili také konstrukt akceptace mezilidského násilí o širší definici násilí. Sexismus podle nich souvisí se znásilněním a sexuálním napadením, protože udržuje nerovnováhu moci mezi muži a ženami, a tím omezuje schopnost žen, aby jejich hlasy byly slyšet jak obrazně prostřednictvím obviňování obětí, tak doslova ignorováním slova „ne“. Negativní společenské názory na ženy spolu se znecitlivěním a akceptováním násilí navíc mohou ospravedlňovat páchání znásilnění a sexuálního napadení (Lonsway a Fitzgerald, 1995; Johnson a Johnson, 2017).

Kultura znásilnění funguje na principu pyramid¹⁴, jejíž spodní patra vytváří základy a alibi pro patra vyšší. V nejnižším patře této pyramidy se shlukují fenomény týkající se normalizace sexuálního a symbolického násilí jako jsou vtipy o znásilnění, nerovné odměňování žen a mužů či sexismus. Ve vyšším patře pak přechází do degradace v podobě *catcallingu*, *stalkingu*, nevyžádaným *dickpicům* a podobně. Předposlední patro pyramidy již představuje jevy spojené s odstraněním autonomie těla. Jsou jimi například nevyžádané sexuální doteky, sundání kondomu v průběhu sexu bez konsentu všech zúčastněných nebo využití omamných látek k omezení oběti v její schopnosti se bránit. Vrcholem pyramidy je pak násilí v

¹⁴ Viz Příloha 1.

jeho primární formě, tedy znásilnění, zneužívání (kontinuální sexuální násilí či znásilňování) a v krajních případech i sexuálně motivovaná vražda (Burnett a kol., 2009; Strain a kol., 2016).

2.7 Veřejný prostor jako exkluzivní prostor z pohledu genderu

„Space is an important marker of segregation and reinforcement of social power structures. Spaces, both private and public are hierarchically ordered through various inclusions and exclusions along axes of gender, class, caste, ethnicity, sexuality and disability...the term spaced is ...something which is produced and constructed through the multi-layered contexts of perception, imagination, political economy, cultural norms, structures and institutional arrangements.“
(Phadke, 2006:11)

Jelikož se tato práce zabývá povahou veřejného prostoru a jeho (ne)inkluzivitou pro cílovou skupinu, je nutné nastínit, jak spolu vůbec gender a veřejný prostor souvisí. Vztah mezi genderem a veřejným prostorem má dialektickou povahu. Na jednu stranu je veřejný prostor (včetně urbánního) utvářen skrze interakce jeho uživatelů a uživatelék, přičemž tyto interakce jsou nesmazatelně ovlivněny jejich genderem. Zároveň v něm také dochází k produkci a reprodukci genderových vztahů. Na druhou stranu se (nejen) fyzická dimenze prostoru podílí na utváření a transformaci těchto vztahů i způsobu interakce jeho uživatelů a uživatelék.

Veřejný prostor reprodukuje genderové nerovnosti, které jsou přítomny v (západní) kultuře a je historicky maskulinní povahy (García Herrera, 2013). Jeho nejčastějšími uživateli totiž byli a stále jsou muži, kteří se v rámci obchodního či politického zájmu historicky uchýlovali do veřejného prostoru a striktně jej vymezovali proti prostoru soukromému. Toto rozdělení veřejného a soukromého prostoru, potažmo veřejné a soukromé sféry, popisuje ve svých pracích například Hannah Arendt (2009). Podle ní jsou sféry jasně členěné podle toho, komu patří (v binaritě muž - žena). V kontrastu k užívání veřejné sféry muži pak staví ženy do sféry sou-

kromé, a to primárně vzhledem k jejich reprodukční roli. Zároveň v této dichotomii přisuzuje mužům atribut rozumu či hlavy a ženám srdce (Arendt, 2009). Ženy jako regulérní uživatelky veřejného prostoru se začínají objevovat až na přelomu 19. a 20. století ve spojitosti s první vlnou feminizmu a také pozdějšími celosvětovými událostmi (první a druhá světová válka) a s nimi souvisejícím zapojení žen do pracovního procesu. Rovnocennost žen ve veřejném prostoru se v průběhu 20. a 21. století stále prohlubuje, rychlé sociální změny se však v transformaci veřejného prostoru nestačí adekvátně zrcadlit (Denéfle, 2004). Feministické architektky, jako je například Leslie Kern či na české scéně vystupující Milota Sidorová, upozorňují na stále nevyhovující podobu urbánního prostředí, které je podle nich vytvořeno předně pro heterosexuální, bílé muže, bez fyzického handicapu a bez dětí. Od temných, špatně osvětlených uliček až po chybějící nájezdy na chodníky pro kočárky a invalidní vozíky je tak veřejný prostor místem, který nenabízí všem jeho uživatelům a uživatelkám stejné férové možnosti a jasně akcentuje jejich mnohdy i intersekcionalní znevýhodnění.

Genderovanost veřejného prostoru má tak tendenci vylučovat ženy (ale nejen ženy) z některých jeho oblastí nebo je naopak začleňovat pouze do určitých, předem vymezených rolí, jako jsou z prostorového hlediska okraje měst či dětská hřiště, a z hlediska časového denní hodiny (nebo místa s dostatkem umělého světla). V prostorové mobilitě jsou muži méně kontrolováni než ženy, jelikož heteronormativní patriarchální povaha veřejného prostoru určuje role, podle kterých se mají jeho uživatelů a uživatelky řídit. Skutečnost, že jsou například mladé ženy v nočních hodinách uživatelkami veřejného prostoru s sebou nese jistá specifika, přičemž jedním z nich je často pocit strachu (De Zárata, 2014). Problematice participace žen ve veřejném prostoru se věnuje také Nancy Fraser. Ta ve své práci reflektuje přístup a vztah mezi strukturami moci, veřejným prosto-

rem a specifiky jedinců jako je jejich rasa, gender nebo sociální třída, jež se prolínají v útlaku, jež zažívají ve veřejném prostoru a způsobu, jakým je ovlivňuje moc (Martínez-Palacios, 2017: 39).

Kromě genderu je pro moji práci také rozhodující faktor věku osob, které se pohybují ve veřejném prostoru. Vztah mládeže a veřejného prostoru je ambivalentní a kontroverzní. Ačkoliv je totiž tento prostor místem, který hraje zásadní roli v nacházení jejich vlastní svobody a formování identity bez dohledu dospělých, je zároveň prostorem, který je dospělými konstruován a pro ně vytvářen. Veřejný prostor je tak dospělými definován a kontrolován, ať už formálně či neformálně, a tvoří v něm určitou autoritu (Valentine, 1996).

2.7.1 Strach ve veřejném prostoru

Ve svém výzkumu pracuji s tématem diskomfortu a strachu ve veřejném prostoru, s jeho důvody, specifickými podobami a strategiemi, pomocí kterých lze se strachem pracovat. Vnímání strachu je jedním z hlavních relevantních problémů pro určení genderové zkušenosti ve veřejném prostoru. Strach je rozhodující atribut při vnímání a prožívání urbánního prostředí a ovlivňuje svobodu pohybu v něm. Je odlišně prožíván na základě genderu, přičemž kromě toho je nutno ho chápat také intersekcionalně a brát v potaz například etnicitu, věk, sexualitu, fyzická či duševní omezení (Pain, 2001; Valentine, 1992). Některé feministické geografky pracují s teorií, že strach je produktem systematického strukturálního násilí a hrozba nebezpečných situací ve veřejném prostoru má sloužit jako „přípomínka zranitelnosti žen“ (Pain, 2001; Koskela, 1997). Strach není jen přímou reakcí na hrozbu skutečného násilí, které ve veřejném prostoru čeká, či odpovědí na již prožité násilí a obavu z jeho opakování. Strach je u žen jedním z prvotních vštěpovaných pocitů, které před vstupem do veřejného prostoru v západní společnosti získávají. Diskurz strachu ve

veřejném prostoru je socializací předávaný a společností umocňovaný nástroj pro omezování participace žen ve veřejném prostoru, a jeho konkrétní formy se často pojí se sexuálním násilím (De Zárata, 2014).

Přemýšlení o strachu v (městském) veřejném prostoru mě přivedlo ke konceptu strachu ze zločinu (*fear of crime*). Tento koncept se začíná objevovat v zájmu akademiků z oblastní kriminologie, sociologie a psychologie od 60. let 20. století. Neexistuje pro něj jednotná ucelená definice a proto se s ním poměrně obtížně zachází, je proměnlivý a jeho pojetí se variuje podle daného výzkumu. Strach ze zločinu je totiž subjektivní pocit, tudíž je těžko uchopitelný, jelikož ho každý vnímá s odlišnou intenzitou a odlišnou percepcí rizik. Někteří vědci se dokonce domnívají, že strach ze zločinu nemůže být z tohoto důvodu konceptem či relevantní kategorií (Goodey, 2005). Studie a výzkumy strachu ze zločinu ale nadále vznikají, což dokazuje, že je významným konceptem nejen pro výzkumníky, ale i pro veřejnost (Černohousová, 2014). Podle Marka Warra může být možným vysvětlením to, že „kriminální viktimizace jako taková, tak také následky strachu jsou reálné, měřitelné a potencionálně velmi závažné, oboje na individuální i sociální úrovni“ (Warr in Ferraro, 1995: 3). Právě Kenneth Ferraro (1995) pak samotný strach ze zločinu definuje jako emocionální úzkostnou reakci na potenciální zločin nebo na symboly, jež si daný jedinec se zločinem spojuje. Vyhodnocení této situace a symbolů závisí podle Ferrara na takzvané percepci rizika, která zahrnuje objektivní možnost výskytu nebezpečné události, ale i subjektivně vnímanou pravděpodobnost, což spolu určuje vyhodnocení dané situace a způsob, kterým se v ní bude aktér chovat (Buriánek, 2001: 48).

V této práci se zabývám ženským strachem, který je podle konceptu strachu ze zločinu genderovým paradoxem. Podle něho se ženy bojí více, než je jejich skutečná hrozba viktimizace. Je však nutno zmínit, že ženy nejsou jednotnou homogenní kategorií a ne všechny ženy jsou bez-

branné a bojácné, nelze tedy hovořit o nějaké esenciálním ženském strachu, ale je i v otázce žen nutné brát v potaz již zmíněné intersekcionality a také genderový systém v kultuře, v niž dané ženy žijí (Koskela, 2009; Green a Singleton, 2006; Černohousová, 2014). Hlavním činem, který dominuje ženskému strach ze zločinu, je sexuální násilí a znásilnění (Ferraro, 1995).

3 METODOLOGIE

3.1 Metodologie výzkumu

Tato diplomová práce staví své poznatky na kvalitativním výzkumu, který probíhal od podzimu roku 2021 do jara roku 2022. Výzkumu předcházelo studium sekundárních dat, předně odborné literatury a již napsaných prací na podobná témata.

Jako cílovou populaci výzkumu jsem vybrala dvě skupiny náctiletých dívek Čech, kterým je mezi čtrnácti a osmnácti lety. Pro tuto věkovou kategorii jsem se rozhodla proto, že primárně v ní lze najít ty, které se poprvé vyskytují ve veřejném prostoru samy za sebe, bez dohledu rodiče, dospělého či jiného dozoru. S tím se pojí specifický mix vědomí vlastní svobody a možností, které veřejný prostor nabízí, a zároveň strachu či nejistoty z neznámého a potenciálně nebezpečného prostředí. Tento strach a nejistota je navíc genderově variabilní, jelikož se jeho podoby, příčiny a projevy liší mezi gendery. V průběhu této diplomové práce používám binární rozdělení genderu na mužský a ženský, avšak jsem si vědoma toho, že kategorie genderu je mnohem složitější a komplexnější a mužský a ženský gender tvoří jen dva konce na pomyslné genderové škále. Navíc je kromě nich možno také mluvit o genderové fluiditě, nebinaritě či genderové nekonformní. Tím bych se ale dostala k odlišnému tématu, které momentálně není pro moji práci relevantní, ač tvoří možnost k jejímu budoucímu rozšíření. V této práci tedy používám výrazy „muž“ a „žena“ a výrazy od nich odvozené, a to proto, že jsou to výrazy internalizované, reprodukováné a objektivizované v realitě mnou zkoumané cílové skupiny, s těmito výrazy operují v každodenní mluvě a ve svém přemýšlení a určitým způsobem se k nim vztahují.

Dalším specifickým mé cílové skupiny se v průběhu výzkumu stala jejich heterosexuality, neboť žádná ze zkoumaných dívek nebyla (dle své sebeidentifikace) jiné orientace než heterosexuální. Tento atribut nebyl záměrně plánován a dívky nebyly na základě něho vybírány. Myslím si ale, že je důležité ho zmínit pro lepší pochopení kontextu zjištění výzkumu, které rozebírám v praktické části.

Jako metodu výběru informantek jsem zvolila kombinaci metody účelového kvótního výběru a metody *snowball*. *Snowball*, označovaný též jako sněhová koule či řetězový výběr, je jedním z nepravděpodobnostních typů výběru konstrukce vzorku. Dle tohoto postupu je prvotní kontakt (první informátor/ka) přemostěním a vstupní bránou ke kontaktům dalším, které například sama poskytne. Další informantky se tak „nabalují“ na tento prvotní kontakt, odtud označení *snowball*. Tato metoda bývá často kritizována proto, že při takto vytvořeném vzorku dochází k rekrutaci jedinců z jedné sociální sítě (Toušek, 2012: 59). Svůj výzkum jsem ale prováděla v místech, kde se dívky z každé skupiny nevyhnutelně znaly (alespoň od vidění), a to díky svému místu bydliště či provozovanému sportu. Metodu *snowball* jsem navíc doplnila o metodu účelového kvótního výběru a tak jsem zajistila potřebné atributy pro vstup jednotlivých informantek do výzkumu. Tyto atributy se částečně variovaly podle skupiny A a B, ale lze je shrnout do těchto: pohlaví, věk, místo bydliště, navštěvovaná škola, taneční sport ano/ne, bezdětnost. Atribut tanečního sportu jsem původně do výzkumu zahrнула, jelikož jednou z výzkumných otázek prvotního zaměření mého výzkumu byla předčasná sexualizace dívčích těl v rámci tohoto sportu. I přes to, že se téma výzkumu v průběhu pozměnilo, atribut tanečního sportu jsem ve výběru ponechala i nadále, a to proto, že je tento sport finančně náročný a atribut tak demonstruje (a pro můj výběr zajišťuje) finanční situaci rodin informantek skupiny A.

Kvalitativní výzkum jsem prováděla, jak bylo uvedeno, se dvěma skupinami dívek. První z nich (v praktické části jsem ji označila jako skupinu A) tvořily dívky z vyšší sociální třídy, které navštěvují víceletá gymnázia a věnují se tanečnímu sportu, jenž je velice finančně nákladný. Všechny tyto dívky se mezi sebou znaly alespoň do takové míry, že o sobě měly povědomí a dokázaly si přiřadit jméno k obličeji. Nejmladší z nich bylo patnáct let, nejstarší osmnáct let. Všechny bydlí se svými rodiči (či rodičem) v jednom krajském městě nebo v přilehlých obcích, v komerčním nájmu či bytě/domě, jež vlastní jejich rodina.

Druhá skupina dívek (v praktické části ji označuji jako skupinu B) se sestává z dívek, které žijí v sociálně vyloučené lokalitě menšího města (vzdáleného asi 20 kilometrů), a to v nájemních bytech či v ubytovnách. Co se týče jejich vzdělání, navštěvují poslední ročníky základní školy, nebo střední odborná učiliště. Věkově se pohybují mezi čtrnácti až osmnácti lety. Tři z dívek v této skupině se sebeidentifikují jako Romky. Tuto informaci zde uvádím proto, že hraje roli ve způsobu, kterým se ony samy vztahují k verbálnímu násilí a zároveň je součástí přemýšlení o skupině B z pohledu skupiny A.

V obou skupinách¹⁴ je šest dívek, jsou svobodné a bezdětné.

Hlavním nástrojem mého výzkumu byly polostrukturované rozhovory. Jejich osnova se v průběhu modifikovala a transformovala podle odpovědí a nových oblastí zájmu, které se objevovaly. Úplný počátek výzkumu se přitom týkal vizuální stránky konstrukce krásy se zaměřením na značky a typy oblečení, sledování módních trendů a ikon a toho, jakým způsobem se k nim dívky vztahují a jak ovlivňují jejich prezentaci ve veřejném prostoru. Při vedení rozhovorů jsem ale zjistila, že mnohem zajímavější a důležitější téma než sledování módních trendů a ikon je v konstrukci se-

¹⁴ Viz Příloha 2.

beprezentace ve veřejném prostoru, práce se strachem z násilí, se symbolickým násilím a diskurzem znásilnění. Tato témata byla totiž akcentována informantkami daleko více a dotýkala se bez výjimky všech z nich. Kromě polostrukturovaných rozhovorů jsem informace získala také prostřednictvím zúčastněného pozorování, a to při výběru oblečení a procházení skříní, při kterém jsem mohla zaznamenávat myšlenkové pochody informantek bezprostředně v dané situaci. Zúčastněná pozorování se dohromady odehrávalo v řádu několik desítek hodin. Co se týče polostrukturovaných rozhovorů, jejich délka byla nejčastěji cca hodina a půl, nejkratší z nich měl hodinu a dvě minuty, nejdelší dvě hodiny a třicet minut. Vzhledem k pandemii probíhaly některé rozhovory online, další poté v prostředí domovů informantek či při procházkách v přírodě. Některé rozhovory byly také vzhledem ke změně zaměření výzkumu a novým otázkám provedeny opakovaně, ne však více než dvakrát. S vědomím souhlasem informantek jsem audio všech rozhovorů nahrávala, u online rozhovorů jsem nahrávala i stopu vizuální. Všechny nahrávky jsem poté přepsala a jejich prepisy okódovala. Prepisy rozhovorů jsem nechala v původním znění se všemi výplňovými slovy (jako, prostě) i sprostými slovy.

Z etických důvodů a povahy informací, které mi informantky poskytly, jež jsou velice intimní a citlivé, byla jména informantek pro účely této práce změněna. Rozhodla jsem se tak pro zachování jejich anonymity a zamezení případnému rozpoznání. Některé informantky na anonymizaci svých jmen netrvaly, ale z důvodu jejich ochrany, jejich věku a témat, kterým se v práci věnují, jsou změněna všechna jména a všechny informantky mají své pseudonymy. Pro lepší orientaci v tom, do jaké ze skupiny informantky patří (do které ze skupin se zařazují na základě sebeidentifikace) je za jménem a věkem informantky vždy použito referenční písmeno skupiny (tedy např. Veronika, 15 let (A)).

Polostrukturované rozhovory jsem doplňovala technikou sondování, neboli *probingu*. Jádro této techniky spočívá v reakci výzkumníka na verbální či nonverbální podněty informanta. Jejím cílem je dosáhnout komplexnější či rozvinutější odpovědi, zjistit, co zůstává nevyřčeno a proč (Toušek, 2012: 70).

Získanými daty z tohoto výzkumu jsou kulturní data. Handwerker a Borgatti popisují informace v takových datech jako „systém mentálních konstrukcí používaný lidmi k interpretaci sama sebe a světa okolo nich a (systém) chování, který je izomorfní s těmito systémy významů“ (1998: 550). Kulturní data jsou interpretací interpretací určitých sociálních jednání a významů, jež jsou sdíleny v systému, který studujeme. Mimo tento systém a jeho kontext ztrácejí svůj význam. Můžeme u nich předpokládat, že jsou sdílena i v širším rámci sledované populace a generalizovat je, ač jsou získána skrze menší vzorek (za předpokladu výběru reliabilního vzorku a validity dat) (Toušek, 2012: 36-37).

3.2 Problematika interpretace kvalitativního výzkumu - Writing Women's Worlds

Důležitým aspektem této práce se pro mě stala především v době přepisu a kódování rozhovorů otázka interpretace kvalitativního výzkumu a kvalitativních dat, zvláště z pohledu feministické či feministicky orientované antropologie. Jedním z jejich hlavních témat ve vztahu k výzkumu a jeho interpretaci je totiž vědomí nadřazenosti či dominance v různých rovinách vztahů, a to včetně vztahu antropologa/výzkumníka a zkoumaných jedinců.

„To be feminist entails being sensitive to domination; for the ethnographer that means being aware of domination in the society

being described and in the relationship between the writer (and readers) and the people being written about.“ (Abu-Lughod, 1993: 4)

Touto problematikou se zabýval již James Clifford ve své knize *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography* (1986) či Clifford Geertz (1973, 1988), podle kterého jsou antropologové vlastně spisovateli a který touto svoji myšlenkou započal debatu o textualizaci a praxi etnografického psaní. Geertz upozorňuje na to, že antropologie se nevyrábí pouze v „terénu“, ale také v továrních podmínkách univerzitních kateder, odborných setkání, grantových agentur a v politicky a historicky determinovaném kontextu dříve autorizovaných textů. Klade si otázku, jak velkou kontrolu nad kontextem naší práce máme a jak velkou svobodu máme v její změně (Abu-Lughod, 1993). Ve svém přemýšlení o interpretaci výzkumu vycházím předně z díla Lily Abu-Lughod, a to především z knihy „Writing Women’s Worlds: The Bedouin Stories“ z roku 1993, jejíž nosná část je věnována právě tomuto tématu, a to v kontextu interpretace vlastního výzkumu Abu-Lughod, který uskutečňovala několik let mezi ženami beduínského kmene. Kromě problematiky dominance se autorka zabývá také problematikou generalizace výsledků výzkumu, jež rozděluje do dvou samostatných, ale na sebe se vážících podtémat. Prvním z nich je „language of power“, tedy vytváření jazyka moci jako součásti profesionálního diskurzu objektivit a odbornosti, a to skrze zobecňování a tím vyvolávaných efektů homogenity, koherence a nadčasovosti informací získaných výzkumem. To přímo vede k druhému podtématu, jímž je „vytváření kultur“, tedy umělá konstrukce samostatných, jasně od sebe oddělitelných kultur s vnitřní homogenitou a konformitou. Jak problematika „jazyka moci“ a „vytváření kultur“ je způsob stanovování hranic mezi antropologem a zkoumanými jedinci, mezi mnou a ostatními (Abu-Lughod, 1993).

Všechny výše popsané obstrukce úzce souvisí s etikou výzkumu, s jehož myšlenkou jsem (mimo jiné) intenzivně promýšlela způsob, jakým přepisovat rozhovory vzhledem k rozdílu v syntaxu mezi mluveným a psaným projevem a také v používání výplňkových, nespisovných a vulgárních slov v akademickém textu. Pro zachování, co nejvyšší autenticity promluv informantek jsem se rozhodla zanechat všechny rozhovory v původním znění, a to včetně zmíněných výplňkových slov (jako, prostě, jakoby), nespisovných slov i slov vulgárních. Prostřednictvím psaného textu jsem se také snažila zachytit tempo a dynamiku řeči informantek, což činím pomocí ukončování a začínání nových vět a využitím výpustek (tří teček) ve větách. Pro doplnění kontextu zachovávám také své doplňující otázky, a to v podobě textu v závorkách. Závorky také používám k prostorové anonymizaci v promluvách (týká se to především názvů měst) a popisu nonverbálních reakcí informantek. Zvláště citlivé a intimní momenty, kterými jsou především popisy prožitku sexuálního násilí, ponechávám v úplném znění a nijak do nich nezasahuji ani je nezkracuji. Činím tak z důvodu zachování jejich celistvosti a zamezení možné dezinterpretace, ale také z úcty k informantkám a jimi vložené důvěře v to, že budou jejich příběhy vyslyšeny.

4 PRAKTICKÁ ČÁST

4.1 Sociální konstrukce těla pro veřejný prostor a představy o kráse

Počátečním, vstupním tématem polostrukturovaných rozhovorů i dialogů v rámci zúčastněného pozorování bylo u všech informantek jejich nahlížení na představy o fyzické kráse. Jednalo se především o krásu žen, k nimž se informantky nějakým způsobem vztahují, ať už to byly celebrity, influencerky či ženy z jejich vlastní sociální skupiny. Vzhledem k aktuální popkulturní scéně se tyto představy u obou skupin v mnohém shodovaly a informantky opakovaně udávaly jména jako je Emma Chamberlain, Zendaya, Selena Gomez, Olivia Rodrigo či Dua Lipa. Při dotazování, co přesně se jim na těchto ženách líbí, se informantky často odkazovaly k jejich tělu jako „zdravému tělu“, měli přehled o tom, jaký je jejich způsob stravování a cvičení. Informantky skupiny A navíc sledují sociální sítě fitness trenérů a trenérek. Na základě jejich odpovědí lze usoudit, že představy o kráse jsou úzce ovlivněny biopolitickou rovinou. Téměř všechny jmenované „vzory“ informantek spojovaly termíny jako je zdraví, síla či schopnost se o sebe postarat. Jedna z informantek dokonce uvedla, že to, co jí imponuje na sledovaných ženách je „schopnost se ubránit“.

„Jakože Selena, Zendaya no. Ty sleduju jako dlouho už, taky jsou mi docela podobný no jako vizuelně...A mně se právě jako líbí, že (Zendaya) není jakože, nebo jako je pěkná, že jo, ale prostě vidíš, že pro to musí něco dělat jo, že jako cvičí a žere taky dobře a i když je jako malá asi, tak prostě by jako třeba mohla, kdyby na ní někdo něco zkoušel, tak to vidíš i v tom, jak hraje, že jo, jakože se ubrání.“ Eva, 17 let (A)

„Třeba na Tik Toku ty holky, jak natáčej a maj hnědý vlasy a maj jako nemaj přímo svaly, ale dobrou postavu a žijou si takovej ten fitlife,

tak to si říkám, takhle kdybych jednoho dne vypadala, tak je to skvělý.“ Veronika, 15 let (A)

Zajímavé také je, že se mezi jmény s jasnou převahou objevovaly ženy smíšené etnicity. V momentě, kdy jsem na tuto skutečnost informantky upozornila se několik z nich (z obou skupin) vyjádřilo tak, že „vypadají silnější“ či „jsou víc sexy“, a to díky jejich tělesné konstituci. (Fyzická) síla podle informantek jasně koreluje se zdravým životním stylem a kvalitní stravou, přičemž tyto aspekty více pojmenovávala skupina A. Skupina B se zaměřovala spíše na tělesné cvičení a posilování fyzické zdatnosti. U obou skupin se hovor stácel spíše k podobě fyzického těla jejich vzorů, než k podobě obličeje. Pro obě skupiny jsou také známkou krásy dlouhé, pevné, hnědé vlasy. Krása jako taková je často (obzvláště u skupiny B) asociována s bohatstvím a má podle nich reálný vliv na sociální postavení jedince.

K těmto (a dalším) vzorům krásy se informantky také vztahují ve výběru svého oblečení a podle svých slov se jimi často inspirují. Další téma hovoru se tedy týkalo výběru oblečení, makeupu a celkové stylizace informantek, přičemž toto téma bylo nejvíce probíráno v rámci zúčastněného pozorování. Hlavními výzkumnými otázkami byly v této části dvě otázky:

- Jak přemýšlejí informantky o sociální konstrukci vlastního těla a jak vnímají svoje tělo ve veřejném prostoru, předně ve večerních/nočních hodinách?
- Jak přemýšlejí informantky o sociální konstrukci/podobě ostatních vzhledem k vlastnímu bezpečí ve veřejném prostoru?

Ukázalo se, že ve výběru oblečení (včetně obuvi) bere několik informantek ze skupiny A i ze skupiny B vědomě v potaz svůj pocit bezpečnosti při návratu domů v nočních hodinách.

„Do školy jako boty, kalhoty, triko a mikinu, to prostě jak jsem říkala, musí bejt pohodlný. A večer, podle toho kam du, ale třeba teda v létě, tak mam nějaký taky boty, ponožky podle toho, jaký mam boty, sukni třeba nebo tak a crop top většinou. A vždycky nosim mikinu s sebou (Proč?) No tak v létě už pak je třeba v noci zima, když se vracim domů, tak mam prostě tu mikinu, tak si jí přes sebe dam. (A je to jenom, že je ti zima?) No tak taky je to takový, já nevim, prostě mam ráda pak tu mikinu přes sebe, jakože se cítim asi líp, když jí mam a takle sama du.“ Kristýna, 15 let (B)

„Já bych si vzala tyhle boty (ukazuje na tenisky) a vezmu si je třeba jako, když vim, že pudu asi sama domů, protože se v tom rychlejš dá jako chodit. A sou pohodlný no. Pak nemusíš víš co, to celej večer jakoby hlídat, furt si je sundavat a tak no. To mi dycky přijde jako vtípný nebo se tomu jako smějem s kámoškama, že jak si na maturáku vždycky všichni sundavaj ty boty ne, protože maj ty lodičky a nemůžou prostě tancovat. A když si ty boty nemůžeš sundat nebo jako nechce, tak musíš sedět, že jo.“ Beáta, 15 let (A)

Výše uvedená citace také napovídá, že si informantky (z obou skupin) vědomě vybírají oblečení, které jim není vždy pohodlné a nutí je nadměrně sledovat a disciplinovat své tělo, což je jedním z faktorů sebeobjektifikace, a v některých případech je tato hyperkontrola vyčleňuje z probíhajících aktivit či dalšího dění kolem nich.

„...mně se třeba stává, že někde prostě jsme a nejdu tancovat, protože prostě mam strach, že mi někde něco vypadne.“ Edita, 15 let (B)

„Jo, jako občas vim, že když si vezmu tohle (ukazuje na upnutou sukni) na sebe, tak mi to bude celej večer lézt nahoru a budu si to muset jako hlídat a dávat furt zpátky.“ Aneta, 16 let (A)

Hyperkontrola vlastního těla souvisí také s odvíjením nálady informantek od validace vlastního vzhledu. Tato validace musí být přitom vždy externí, v případě, že se nedostaví se informantky často rozhodnou na poslední chvíli převléct či dokonce z probíhající akce odejít. Při otázce, jak se tedy chtějí informantky v oblečení cítit, aby měly dobrou náladu se obě skupiny shodovaly na slovech jako je „starší“ a „sexy“.

*„Jo, musím se cítit jako dobře a chci asi vypadat starší, proto mam i tohle no (směje se, ukazuje na piercing v nose), to sem si nechala.“
Kristýna, 15 let (B)*

Informantky ze skupiny A navíc dodávaly, že se potřebují cítit „reprezentativně“ a „na úrovni“, což v kontextu vyznělo také jako potřeba vymezení se proti skupině B.

Percepce vzhledu a s ním souvisejících kvalit, jako je již výše uvedený sociální kapitál či společenské postavení, je pro informantky také důležitá v rozpoznávání potenciálního nebezpečí ze strany mužů (všechny informantky uvedly, že se ve veřejném prostoru bojí jen mužů, viz. dále v kapitole „Fyzické a sexuální násilí“). Upravený vzhled koreluje s minimální šancí jakéhokoliv násilí, přičemž jediná forma násilí spojovaná s někým, jehož vzhled informantky nejčastěji přisuzují označení jako „hezky upravenej kluk“, je *catcalling*.

„Když du někde po ulici a vidim někoho, kdo je celej v černym o ověšenej řetězama, tak mě napadne, že je to třeba nějakej feťáček, víš co, a jako nejdeš kolem něj...kdyby ještě třeba jsem šla s někym jako s partou, tak je mi to asi jedno nebo si toho míň všimnu, ale sama ty jo, to je jako...nejdu kolem něj jako.“ Sabina, 16 let (A)

„Pokud je to normální oblečení, který vypadá jako normálně, ale když od prvního pohledu je zvláštní ten člověk a má na sobě něco, co zrovna vytáhl z popelnice, tak se nad tím jako zamyslim a jsem jako

víc taková...jako že si dávám pozor třeba i jestli se nedivá moc na mě a tak.“ Aneta, 16 let (A)

„...a když je někdo celej ve žlutym a je pěkněj a sluší mu to, tak si jako říkam, že je miloučkej, sluníčko, zlatíčko, takže jako ty myšlenky tam takle sou.“ Johana, 18 let (B)

U informantek ze skupiny A je navíc faktorem, který snižuje jejich pocit bezpečí, muž jiné etnicity než jsou ony sami.

„Záleží, že jo, to potom mam zase asi takový ty blbý předsudky, když vidim nějaký, ted' jako nechci, aby to vyznělo blbě, když vidim nějaký třeba cikány nebo takhle někoho jinýho.“ Sabina, 16 let (A)

4.2 Sexualizace těl a jejich regulace

Ze všech provedených rozhovorů bylo patrné, že informantky striktně rozdělují svoji každodenní podobu ve škole a svoji podobu v momentě, kdy „jdou do města“. Tento rozdíl přitom netkví jen ve vizuální stránce, ale i ve smýšlení a pocitech o svém vlastním těle. Dichotomie, se kterou informantky pracují se dá rozdělit na „pohodlné“ a „sexy“, přičemž „pohodlí“ se pojí s prostorem školy a „sexy“ s prostorem města. Tato dichotomie by mohla být možnou parafrází či doplněním dichotomie Hannah Arendt mezi soukromým a veřejným (ač je škola de *facto* prostorem veřejným), jelikož samy informantky uvádějí, že prostor školy, kde vzhledem ke svému věku periodicky tráví významnou část svého času, je pro ně prostorem domácím, v jistém slova smyslu i soukromým a cítí se tam bezpečně.

„Tak do školy chodim z 90% nenamalovaná a chodim jak bezdřák prostě. Jako když mam na to ráno náladu nebo to nějak feeluju, tak se třeba snažim, ale tim, jak je to každej den, že jo, tak to nemůžeš pořád něco vymejšlet. To potom zase pátek, sobota, město, večer, to se namaluju, to řešim, ale jinak to jako neřešim.“ Beáta, 15 let (A)

„Prostě jako mikiny jsou do školy, tam jsem jak doma, pečená vařená, se v tom vyspím tam, ale potom odpoledne...chci vypadat asi jako starší, jako víc na úrovni.“ Anna, 18 let (A)

Žádná z informantek ze skupiny A si nedokáže představit, že by tyto své podoby zaměnila, tedy že by do školy chodila tak, jako do města a naopak. Jedním z důvodů, proč jim tato změna přišla nezvyklá, je regulace jejich vzhledu prostřednictvím komentářů učitelů/učitelek či rodičů.

„Ale chci prostě vypadat dobře no, jako když se za mnou někdo otočí. Taky jako já ráno, když jdu, tak mě třeba vidí máma, když jdu do školy a nebo ty učitelky tam, nebo i učitelé, ale pak když jdu do města, tak většinou tam jako ty učitelky nejsou, že jo, takže se můžu oblíknout třeba víc jako vzít si něco vyzývavějšího, když to tak řeknu.“ Aneta, 16 let (A)

Zároveň se také při této otázce začaly informantky skupiny A odkazovat ke skupině B, přičemž právě ony jsou podle nich těmi, kdo výše uvedenou dichotomii nerespektují, což si vysvětlují mimo jiné chybějící regulací jejich vzhledu ze strany rodiny.

„Já je jako vždycky vidím, že jdou a to prostě je třeba poledne a ty si říkáš, že jako takle chodit venku normálně, no ty vole, mě by mamka zabila prostě. Ale tak jim je to jako asi jedno.“ Anna, 18 let (A)

„Tak vidím, že to jsou takový ty typický holky, co vezmou si totální croptopík, hezký kraťásky, aby bylo toho vidět, co nejvíc, ověšený taky jakoby nějakýma rádoby zlatýma řetězama a chodí takhle třeba do školy, ne. Prostě kurvičky.“ Sabina, 16 let (A)

Možnou interpretací této chybějící dichotomie může být také to, že informantky skupiny B nevnímají sexualizaci svého těla stejně jako skupina A. Jejich klasifikace toho, co je vhodné či nevhodné pro prostředí školy/

města se liší v důsledku toho, jak smýšlí o svém těle a o tom, co je a není vyzívavé, tj. probíhá u nich odlišný způsob sebeobjektifikace. Informantky skupiny B se ale proti komentářům skupiny A jasně vymezují, jelikož podle nich se oblékají pro prostor školy naprosto stejně jako skupina A. Zde je nutno podotknout, že všechny informantky skupiny B aktuálně navštěvují či navštěvovaly stejnou základní školu, jež je spádová pro oblasti města, ve kterých se nachází ubytovny, holobyty a další sociálně vyloučené lokality, čímž je velice segregační a není de facto možné, aby ji navštěvoval někdo, kdo by svými atributy spadl do skupiny A. Tudíž to, jak se skupina A obléká pro prostor školy je pro dívky skupiny B pouze domněnka, která nemůže být podložena reálnou zkušeností.

Skupiny A jsem se dále doptávala, proč ve spojení se skupinou B často používají slova, jako je právě „kurvička“ či „kurva“. Mé otázky směřovaly k tomu, zda si myslí, že vzhled skupiny B a to jak sami sebe sexualizují koreluje s jejich reálnou sexualitou, nebo lépe řečeno hypersexualitou (z pohledu skupiny A). V odpovědích se u tří z pěti dotázaných potvrdilo, že je tato má domněnka správná a jedna z informantek pronesla, že „si o to říkají“. Sami informantky (A) přitom zažily, že je někdo označil za „kurvičky“, kontrast tkví ale podle nich v tom, že ony sami se mohou proti tomuto nařčení ohradit, kdežto skupina B nikoliv.

*„Ježiš tak já nechci bejt hnusná, ale tak to jako víš, že oni jsou prostě kurvičky, ne jenom jakože jim to někdo říká, ale prostě sou. Tak potom, když někomu řekneš, co je, tak je jasný, že se jako nasere, protože mu říkáš jako pravdu a to já jako nechci, aby to znělo, že proti nim něco mám, jako ať si dělaj, co chtěj, ale jako je to tak jako ne.“
Sabina, 16 let (A)*

*„Víš co, když se oblíkaj jako kurvičky, tak se tomu pak nemůžeš divit.“
Eva, 17 let (A)*

Skupina A interpretovala tato označení jako prosté pojmenovávání faktu toho, že jsou informantky skupiny B promiskuitní a nesnaží se to zakrývat.

Skupina B se v této části ke skupině A vůbec nevyjadřovala, avšak podle odpovědí tří z nich také cítí jistý kontrast mezi jejich oblečením do školy a do města.

4.3 Verbální násilí/catcalling

V otázce výběru oblečení se často objevovala kalkulace informantek s potenciálním *catcallingem*. Dvě z nich (jedna ze skupiny A a jedna ze skupiny B) také uvedly, že se kvůli *catcallingu* často rozhodují vrátit domů a určitým způsobem modifikovat svůj vzhled, jelikož by jim bylo nepříjemné zůstat ve stejném oblečení a už si v něm nepřipadají komfortně.

„Jo stalo se mi, že sem šla v létě a měla sem prostě šaty, byly dlouhý třebas sem (ukazuje na kolena) nebo tak prostě a šla sem takhle a nějaký kluci z auta na mě řvali, že jako ne, tak já sem se otočila a šla sem domů a převlíkla sem se. (Proč?) No...já sem měla prostě období, kdy sem se fakt nesnášela a nesnášela sem svoje stehna třeba a i břicho a tak mi pak nebylo dobře v těch šatech. (A ty kluci na tebe řvali, že máš špatný stehna?) Ne, to neřvali, ale prostě sem šla se převlíct no, nebylo mi prostě dobře už. (A co sis vzala na sebe?) Nechala sem si ty šaty no, oni neměly výstřih, ale vzala sem si bikersshorts pod ně a šla sem ven zase.“ Tereza, 14 let (B)

„Je to hnusný, si najednou přijdu prostě slizká, jak oni mi přijdou slizký jo. A nějak nedokážu jako bejt v tom stejným už.“ Beáta, 15 let (A)

Další reakcí na *catcalling* je také zrychlení chůze či změna trasy.

Pro dívky z obou skupin je zkušenost s *catcallingem* nepříjemným prožitkem, nějakým způsobem naruší jejich celkovou náladu a v průběhu dne či dalších dní se k tomuto prožitku vrací. Všechny informantky z obou skupin, kromě Johany, 18 let (B) si myslí, že *catcalling* je ale do jisté míry obhajitelný tím, co měly na sobě v momentě, kdy se jim stal a pouze dvě z nich ho označují za nějakou formu verbálního násilí. Informantky často své odpovědi uváděly frází, že „nechtějí říkat, že si za to můžou sami, ale...“ a dalo by se říct, že jsou jejich odpovědi ukázkou *victim blamingu*. Zároveň uvádějí, že kromě oblečení existují také další faktory, které *catcalling* omlouvají, jako je věk jedinců, kteří se ho dopouští.

„Asi jakože když jdu do města, tak si řeknu jo, možná jsem neměla mít tak moc vystřižený tričko...ale jako v létě, kdyby mi z těch kraťasů koukal celej zadek, tak to беру. Ale občas mam pocit, že musí holky chodit celý zahalený, aby jako todle se nestávalo.“ Eva, 17 let (A)

„Jako z toho města, když deš, jak jsem říkala, že chce člověk vypadat docela dobře, aby možná jako i nějak zapůsobil, tak to ještě docela jako chápu...nebo asi nechápu, ať si každéj hledí svýho, ale vlastně chápu, chápeš (směje se)...ale moc to nechápu, že když jdu takle oblečená jako mikina, dlouhý džíny všechno, jak ze školy, a nějaký jako týpci křičí z auta nebo takle, tak no nevím, to mi přijde ujetý.“ Sára, 15 let (B)

„Většinou třeba jenom troubí, jako když jedou v autě a nebo říkaj „jo, to je fakt kočka“. Většinou jsou jakoby ve skupině ty chlapi a říkaj třeba jako „jo, ta je fakt hezká a koukejte na ní, koukejte na ten zadek“ a takhle. Tak to si říkam supr no. Já většinou teda zrychlim na tempu, protože mě to prostě nebaví poslouchat.“ Aneta, 16 let (A)

„Jo, stává se to podle mě hlavně v létě a to si jako říkám, co na mně vidí, protože nemám prostě nějaký vyzývavý šaty jo, mam teda třeba

kratasy. Ale stalo se mi to právě i teď na podzim, že jsem měla džíny a vypadala jsem podle mě, jak totální bezdřák prostě ten člověk prostě jako jde a něco na mě řekne. Já tohle moc nemám ráda, moc to nechápu a obzvlášť jako, když jsou to kluci, který nebo jsou to spíš chlapi. Když jsou to kluci jako v mém věku, tak si řeknu „ha ha ha, sranda“, ale pak když je to někdo starší, tak už mi to přijde takový jako nekomfortní.“ Anna, 18 let (A)

Nejvýraznější odlišností mezi skupinou A a B byl v otázce *catcallingu* obsah sdělení ze strany pokřikujících. Zatímco skupina A nejčastěji uváděla buď (jak je již výše v promluvě Anety patrné) odkazování k částem těla nebo celkovému vzhledu, které většinou zůstalo nezměněno ač na něj dívky nereagovaly, u skupiny B se často po jejich ignoraci objevovaly rasistické poznámky. Kromě rasismu se u informantek skupiny B často objevují drsnější výrazy a náznaky jejich promiskuity.

„...nebo tak to je normální jako, že já je jako se s nima nebavim a najednou už na tebe neřvou, jaká seš prcina a jaký máš kozy, ale prostě na tebe řvou jako, že seš cigánka a že tě prostě stejně jako někdo vojede a jako nebo dáváš každému jako deš s každým víš co, že jo. (A kdo to na tebe řve?) No kor dyž jsou to jako nějaký bílý jako, ale jako řvou to i jiný.“ Monika, 18 let (B)

„Jo, tak že sem prostě cigna no, přitom já sem jenom vod no táty ne, ale to říkaj.“ Kristýna, 15 let (B)

Nejranějším věkem prvního prožitého *catcallingu* bylo deset let u informantky Johany, 18 let (B).

4.4 Fyzické a sexuální násilí

Johana byla také tou, která se jako první ve svém životě setkala s nevyžádanými doteky na intimních partiích ze strany muže, a to již ve věku šesti let. S tímto druhem sexuálního násilí se setkalo pět informantek ze skupiny A a dvě informantky ze skupiny B (tento počet je však diskutabilní, viz. níže). Všechny v době, kdy byly nezletilé. Kromě Johany, které se dotýkal rodinný příslušník, se incidenty ostatních dívek odehrály ve veřejném prostoru. Informantky často svůj zážitek neklasifikovaly jako sexuální násilí, napoprvé ho tak přímo označily pouze dvě z nich. Naše klasifikace a vnímání toho, co je a co není sexuální násilí se v této části výrazně rozcházelo a s několika informantkami jsem v těchto momentech rozhovoru shlédla edukační videa na platformě Youtube a dalších sociálních sítích. Pouze jsem je však k této aktivitě vyzvala a nechala je, aby si videa a další informace o sexuálním násilí vyhledávaly a vybíraly samy, jelikož jsem je nechtěla ovlivňovat svými preferencemi. Následně označily svůj zážitek jako sexuální násilí další dvě dívky, Veronika a Kristýna.

„Jo, to se mi stalo, že třeba sem měla takový tričko a já sem věděla, že má jako ten výstřih velkej a že to budu muset hlídat, když to tak řeknu, ale prostě sem chtěla, aby se ty lidi na mě dívali. A pak se jako stalo prostě několikrát, že mi třeba někdo sáhnul na prso nebo prostě jeden kluk se fakt naschvál tam jako, prostě tam dal hlavu a jako mně se to tričko líbilo a mam ho tady ve skříni, ale prostě nenosim ho no už.“ Veronika, 15 let (A)

„Ježiš jó, to se mi stává furt, že mě jako nějakěj třeba plácne přes zadek jo nebo tak, tak to je normální.“ Kristýna, 15 let (B)

Většina informantek vnímala jako sexuální násilí pouze akt znásilnění, a to pouze v případě, že je doprovázeno fyzickým násilím a jsou v něm zainteresované pohlavní orgány násilníka i oběti. Případy vynuceného

orálního či análního sexu, ani případy, kdy dojde ke znásilnění oběti například prsty či předmětem, tak nepokládají za znásilnění. Ani Sára tak nevnímá tuto prožitou situaci jako znásilnění.

„Já nevím jako dycky, kde jako mam začít. (V pohodě, začni kde chceš.) No prostě jako, tak takle jo, my sme byly prostě ve městě jako s lidma tady z (město, kde Sára bydlí) sme jeli jako do (větší město) jako kámoška měla prostě ty ne, narozky a jeli sme tam to slavit. No a prostě sem tam sme tam pařili jako no, pili sme hodně, tak ta kámoška měla ty narozky. A máma nevěděla, že tam sem, vona si myslela jako, že sme furt tady v (město, kde Sára bydlí) jako nevěděla vůbec, že sme tam jeli. Taky sme pak museli ty vole letět na vlak, protože nám jako ujel skoro. No a tak sme tam pili, já nevím, jak dlouho sme tam byli, já se jako vůbec nedívala, kolik je těch hodiny třeba jako jo, bylo to tam dobrý, sme chlastali (směje se). No a ta jako kámoška jedna tam prostě měla asi bratránka jako, kerej tam taky s náma chlastal a já si to jako moc nepamatuju, ale von byl takovej milej, tak sme tam kecali všichni jako, von pak byl i tam s kámoškou a jako v pohodě týpek to byl jo. No ale pak prostě jako asi chlastal jako víc než měl ne, ale furt byl jako v pohodě...No já už nevím, jak se to stalo, já si to nepamatuju, von se mě nějak snažil mi dát pusu, já sem se nebránila uplně jako, protože byl takovej v pohodě jako a i fakt pěkej byl, fakt takovej v pohodě, akorát pak prostě sem cejtila, že jako...(dlouhá pauza) ...že to bylo už nevím. Já si to fakt už moc nepamatuju, akorát vim, že my tam pak byli jako spolu a von furt, že někam pudem a já jako nechtěla ne, ty kámošky tam na mě se dívaly, já sem si myslela, že už sou nasraný na mě a von furt, že něco a já sem jako nevodešla, ale už sem mu říkala, že ty vole asi pudu za nima. A nevím, von tak prostě se chtěl líbat furt a já sem měla takovou jako sukni ne a von tak jako na mě sahal furt a já sem se furt tomu smála (nervózně se směje), že už pudu za tou kámošou jako a pak prostě sem cejtila ne, že prostě mi tam...no že mi tam

jako asi strká prsty. A já sem furt nic neříkala jako jo, já sem z toho byla taková jako, ty vole, to sem nečekala nějak, jako překvapená sem byla a no jako....(dlouhá pauza). Sem byla fakt překvapená, mně hlavně jako strašně dlouho nedocházelo to. No a pak sme už museli jít na ten vlak.“ Sára, 15 let (B)

Kromě Sáry a Anety (viz níže) si ostatní informantky nepřály, abych uváděla detaily jejich příběhů. Anetin příběh obsahuje i fyzické násilí, což ve svém vyprávění několikrát akcentovala a při zmínce o něm zvyšovala hlas.

„Jakože stručně, já se v tom nechci jako pachtit moc, protože mamka vo tom třeba neví, jo, jakože ty seš třeba třetí člověk, kterému to jako říkam, ale prostě teda stalo se mi, že ty věci nebyly úplně příjemný. Jako jasně nějaký, že si někdo sáhne někde, jo, to já prostě už nepočítám, že jo, to znáš, že prostě to je jako normální ne, tak seš hezká holka a dyž se to líbí, tak je to dobrý (směje se). Ale jako stalo se pár takovejch věcí, prostě kerý mi jako už přišly přes čáru no, že třeba sem pak třeba vo tom nějak jako přemejšlela dýl a říkala sem si, že, si tak říkáš, že to je moc, na to už nejsi zvyklá. A todle bylo, že sme prostě byly tady venku u (název řeky), seděli sme tam na tom břehu a byla sranda. A my sme se tam tak točili a blbli smě prostě a byl tam kámoš na lavičce a točil si nás jako na mobil a začal prostě, ať ukážem prsa, ne. Jako, já bych je ukázala (směje se), ale říkala sem si, že dyž to točí, tak jako kámoška to udělala ne a on na mě volal a furt, že „Aneto, Aneto, nebud' blbá a nenech se přemlouvát“ (napodobuje křičení) a já ty vole, že fakt ne a von prostě vstal a chytnul mi a fakt mi jako škráb úplně a vyhrnul mi všechno nahoru (napodobuje vyhrnování trička směrem k hlavě) a já mu hned řekla, že je debil, ať mě pustí. Jenže to sem nevěděla, že von byl fakt nějaký máklej jako a pak nás vez domů, ne a furt prostě na mě, že mam jako hezký prsa a proč sem je nechtěla ukázat a začal prostě na mě šahat a strkal mi jazyk až ty vole, kdo ví kam. Já pak nějak vystoupila, ale

todle ty vole, to bylo na mě moc. Jakože jak mě škráb ty vole, úplně takle do krve (zvyšuje hlas)...No, to je celý.“ Aneta, 16 let (A)

Po odvyprávění jejího prožitku jsem se Anety ptala, co je na této situaci jiné, než na těch ostatních, o kterých mluví a proč je toto chování podle ní přes čáru. Dlouho se zamýšlela a pak odpověděla, že právě „škrábnutí“ je podle ní to, proč si tento incident pamatuje nejvíc a klasifikuje ho jako nejhorší. Pokud by tedy nedošlo k fyzickému násilí, nejednalo by se podle ní o sexuální násilí. Zároveň také dodávala, že měla „dlouho jizvu od pupíku až k bradavce“ a jelikož se celý incident odehrál v létě, její visibility nešla skrýt před rodiči a Aneta si tak vymyslela historku o tom, jak spadla a poškrábala se o kámen u splavu.

Žádná z informantek se o svém prožitku, ať už ho klasifikovala jakkoliv, nezmínila rodičům (či jiným opatrovníkům, se kterými vyrůstají) nebo učitelům a nebyl nikdy řešen formální cestou. U otázky, proč tak neučinily, se často objevovaly obavy z toho, že by jim nikdo nevěřil, nepochopil by je, nebral by situaci vážně či už je situace promlčena, protože se stala „před dlouho dobou“. Tři informantky ze skupiny B uvedly, že si vytváří pomyslnou podpůrnou síť mezi sebou a sdílí svoje prožitky v rámci ní.

„No ale to si my říkáme. (A nahlásila ste to některá?) Ne, to ne...to stejně nenajdou, že jo, nějakýho kluka prostě z (název města) a máma vo tom neví, ani její máma vo tom neví, jako ty kámošky, to je prostě naše...prostě naše....ted' na sebe dáváme pozor, protože já ted' zase četla něco na Instagramu no.“ Monika, 18 let (B)

4.5 Taking the body back

V této části rozhovorů tvořil můj hlavní zájem způsob vyrovnávání či „coping-mechanismy“ s prožitým násilím a zároveň také strategie, jež si

informantky vytvářejí k tomu, aby se jim nic podobného již nestalo. U informantek, s kterými jsem prováděla zúčastněné pozorování jsem měla možnost vidět některé kusy oblečení, které měly při incidentu na sobě. Toto téma začala při jednom rozhovoru sama Aneta, která mi bez vyzvání začala ukazovat, jaké oblečení měla na sobě.

„Tady (ukazuje na crop top) a takový kraťasy jako, ale ty už nemam. (A nosíš to ještě?) No, todle nosim (ukazuje na crop top), ale ty kraťasy už mi nejsou, ty sem dala někomu asi.“ Aneta, 16 let (A)

Dle příkladu Anety jsem se následně dotazovala i dalších informantek, které se mi svěřily s podobným prožitkem, zda-li stále vlastní dané oblečení a pokud ano, jestli ho pořád nosí. Ukázalo se, že všechny mají aspoň nějakou část a kromě jedné informantky ze skupiny A a jedné ze skupiny B, ji podle svých slov stále nosí. Často si ale nemohly vzpomenout, kdy ji měly na sobě naposledy.

Mé další otázky vedly k tomu, zda se styl jejich oblečení od jimi vyprávěného incidentu nějak proměnil. Pracovala jsem s domněnkou, že se způsob oblékání změní a logicky se stane méně provokativním. Z výpovědí informantek obou skupin ale lze usoudit, že dívky volí (ať už vědomě či nevědomě) naprosto opačnou cestu a často své tělo nejen prostřednictvím oblečení hypersexualizují. Podle psychologických studií, jako je například *The Impact of Trauma on Adult Sexual Assault Victims* od Dr. Lori Haskell (2019) či *Navigating Sex and Sexuality after Sexual Assault* od O'Callaghan a kol. (2018) je toto chování obětí sexuálního násilí jednou z běžných reakcí na prožité trauma. Je spojeno s výrazným nárůstem sebeobjektifikace a vnitřní nutností opětovně kultivovat či „vlastnit“ své tělo (Haskell, 2019: 8-9).

Nejčastější strategie, kterou informantky z obou skupin (ale nápadně více se týká skupiny B) používají k tomu, aby se neopakovala

situace sexuálního násilí, je otevření se všem potenciálním sexuálními partnerům a vyhledávání potenciálně nebezpečných situací. Informantky ze skupiny B udávají, že často odpovídají na *catcalling* a snížila se i jejich bariéra fyzického kontaktu. Z rozhovorů je patrné, že důvodem, proč tuto strategii výrazně více využívají právě ony může být například složitější přístup k informacím o sexuálním násilí, následcích traumatu či prakticky neexistující možnost péče psychoterapeuta či psychologa. V několika případech také zpětně interpretovaly své zážitky, které by odpovídaly definici sexuálního násilí, jako něco, v čem hrály informantky aktivní roli.

4.6 Victim blaming

Z předchozích kapitol a citací je již patrné, že při hledání viníka incidentu sexuálního násilí označují informantky málokdy právě toho, kdo byl násilníkem. Formálně ho neoznačují nikdy, jelikož jak jsem již zmiňovala, žádná z nich se nerozhodla incident nahlásit policii. Mé další otázky se proto týkaly toho, proč se takto rozhodly a jak přemýšlí o tom, proč se daná situace stala jak se do ní dostaly. Informantky z obou skupin se shodně vyjádřily tak, že vůči násilníkovi (jako „násilníka“ ho označují pouze já, žádná z nich toto slovo nepoužívá) nechovají žádnou zášť. Tři z nich explicitně pronesly, že měly z problematické situace odejít, dokud byl čas a její následky jsou tak zapříčeny jejich vlastní neaktivitou.

Některé z dívek zároveň pronesly, že násilníka provokovaly svým chováním, ať už v kontextu dané situace nebo v kontextu situací předchozích a daly svolení k jiné formě fyzického kontaktu čili další forma fyzického kontaktu byla oprávněná či oprávněně očekávatelná.

„Prostě co si budem povídat, neměla sem tam lézt, to je jasný, já sem tam vůbec neměla, co dělat a kdyby vo tom věděla mamka tak mě zabije no. A navíc, von to byl fakt jako hodnej kluk, jo, je to ká-

moš, taky byl nalítej, my tam spolu dělali věci, no jéje (směje se). Takže to je prostě, to není na něj no. (No a mluvila si třeba někdy vo tom s nim? Že se ti to jako nelíbilo?) Né, já sem vo tom ani nikdy nepřemejšlela, že bych to s nim jako nějak mluvila s nim vo tom a tak jo, vobčas sem taková, že si řeknu, že to prostě bylo divný, ale to bylo fakt blbý místo...no...a já nejsem někdo, kdo by takový věci dělal jo, to předtím bylo s nim prostě, že si řekneš, že to byla i pro něj asi blbá situace.“ Aneta, 16 let (A)

Výraznou linkou v otázce „hledání viníka“ byly ze strany skupiny A opakované narážky na domnělý ostentativní způsob oblékání dívek ze skupiny B, přičemž několik informantek skupiny A se dokonce přímo vyjádřilo tak, že tento styl provokuje potenciální predátory, kteří si ale následně nahromaděnou tenzi vybíjejí na všech dívkách, ne jen na těch, jež v nich tenzi primárně vzbudily.

„...tak já si myslím, že to oblečení dělá hodně, ale taky se to podle mě teď řeší v dnešní době, jakože jak to provokuje a jak se jako oblíkat no. Já sem viděla na youtube tu výstavu, jak jako je tam to oblečení ne, který prostě měly jako ty holky na sobě. Ale zas, když pak jako vidíš, že tamle nějaká holka jde a víš jaká, to sou prostě ty kurvičky, co maj všechno malý a sou vod někad' jako z nějakýho horšího prostředí třeba....a pak jako na ně řvou, že jo, když někam jdou. A jó asi na ně řvou jakože taky nějaký cikáni, ale prostě pak řvou takle i na nás, když někam jdem. Jako říkat, že za to můžou, nevím, ale když vidíš, že jim to prostě všude přetejká, pak jim jako padaj kozy z těch topíků, tak to prostě má to ty důsledky.“ Sabina, 16 let (A)

„Já nechci, aby to teď vyznělo jako rasisticky, ale sou to ty prostě, no ty cikánky nebo Romky teda. Já nechci, aby to bylo prostě proti nim, ale já se tomu vůbec nedivím, to se není čemu divit. (A čemu se nejde divit?) No že pak je někde někdo to...Nebo i nějakou jinou

holku, to nepoznáš, kdo k nim patří nebo jako ne. (A jak poznáš, kdo k nim patří?) No, nepoznáš, ale tak holka je holka prostě ne, nebo prostě dole to je prostě furt to stejný.“ Eva, 17 let (A)

Zajímavé je, že jedna informantka ze skupiny B měla podobný názor na „bohatý holky z (název města)“, což odpovídá charakteristikám skupiny A.

„...nebo já jsem docela taková tichá jako ten introvert, a že bych za někým přišla na ulici, i třeba, abych se s nim bavila nebo mu něco pochválila, to ne. To jenom když jsem na akci, tak to jako...to se rozjedou, ale jinak jako normálně moc ne. Ale jako voni to dělaj no, nebo jí se toho. (A ty si myslíš, že když tohle dělaj, tak to má nějaký následky?) Tak jako ty kluci na ně dou. (Jak to myslíš?) No víš, že voni maj asi hodně (směje se). (Hodně čeho?) Tak dobrý hadry, prachy, pak to hodně střídaj. (Jako kluky že střídaj). Jo jo.“ Sára, 15 let (B)

4.7 Fenomén znásilnění jako urbánní legenda

Vrátíme-li se k tomu, jak dívky selektují svoji vizuální podobu do prostoru domácího/školního a prostoru města, je nejčastějším faktorem při jejich přemýšlení o tomto tématu a rozhodování o tom, jak nakonec budou vypadat, strach. Strach se u nich ale významně pojí nejen s prostorem, ale i s denní dobou, jelikož při uvažování o prostoru města často predikují to, že v něm budou pobývat i v nočních hodinách. A právě tato myšlenka je stěžejní pro jejich představu o potenciálním nebezpečí, která se vždy pojí s obrazem noci a tmy.

„Jako když je to přes den, tak ani nemam strach, že na mě budou nějak třeba (Sahat?) jo, protože tam jsou třeba jiný lidi. Ale jako v noci, tak to se bojím jít třeba v noci, když už je tma, třeba jako v devět, jako ze zastávky domů, protože v naší době jsou ty lidi fakt blázni. Tak to jsem jako ve stresu no.“ Beáta, 15 let (A)

Dalším faktorem, který stejně jako tma patří do diskurzu znásilnění a informantky z obou skupin znervózňuje, je fenomén „velkého města“.

„Já nechodím nikdy sama, dycky řeknu jakože du a někdo jde vždy dycky se mnou. Ale tady se nebojím, tady bych šla sama klidně, tady jako vim, že se mi nic nestane, jo, ale v (velké město) tam mám strach, tam bych sama nešla, to bych se fakt prostě bála už.“ Kristýna, 15 let (B)

Jak velké město, tak tma, jsou součástí urbánních legend, týkající se znásilnění, tedy hlavního zdroje potenciálního nebezpečí pro osamocené dívky v nočních hodinách, což je narativ, který si mezi sebou předávají informantky z obou skupin. Tyto legendy jsem rozdělila do dvou témat, přičemž první z nich a nejvíce zmiňované je téma *drink spikingu*, tedy přidání uvolňující či uspávací drogy do pití (ať už se jedná o drink s alkoholem či bez) bez vědomí oběti za účelem jejího znehybnění či částečného znemožnění se bránit sexuálnímu útoku. Takový narativ nutí dívky k neustálé kontrole nejen sami sebe, svých tělesných funkcí a případné snížené motoriky či vědomí, ale i všeho dění okolo nich.

„Já sem četla na Instagramu o jednom chlapovi, že jako dával holkam něco do pití a pak na ně jako někde špatně sahal, že to bylo v (velké město) v nějakym klubu, a holky to tam řešily. Nějakej starej, že to byl.“ Edita, 15 let (B)

„Já bych nikdy ani když mi třeba někdo koupí pití, tak já si to nevezmu. ono v tom něco nemusí bejt, ale jakmile si to vezmeš, tak to znamená, že si na tebe něco může dovolit. (Jakto?) No protože on to jako tak bere, že si to může dovolit, když ti koupil to pití, takže já si ho nikdy nevezmu.“ Kristýna, 15 let (B)

„A pak i jiný takle, to si říkáme vždycky s holkama no, kde se co děje, abysme tam pak nechodily, protože nechcem, aby nám někdo dal

něco do pití prostě třeba. já si teda vždycky hlídám to, pořád na to pití koukam, aby se mu nic nestalo.“ Anna, 18 let (A)

„Pokaždý jako vidíš, jak se nějaký holky nechaj opít ne, to nevíš, jestli v tom něco měly nebo jestli sou jenom opilý. kámošku kámošky takle odtáh jeden chlap na záchody, my o tom vůbec nevěděli a ona nám potom jako říkala ne, že tam po ní chtěl, prostě....věci různý jako.“ Monika, 18 let (B)

Dalším opakovaným tématem byla postava postaršího nebezpečného muže, jenž se vyskytuje v určité lokalitě, které je následkem toho potřeba se vyhýbat. Primární důsledek tohoto novodobého mýtu je modifikace a úzkostná revize tras, kterými informantky chodí, což implikuje naprostou nepřístupnost některých prostor, zatímco některá místa jsou přístupná jen s doprovodem.

„Jako vim, že lidi dávaj na socky prostě dávejte si pozor, tady na hlaváku je teď nějaký chlap, kterej čeká na holky a tak. Ten hlavák je jako, tam je to blbý.“ Eva, 17 let (A)

„To mi říkala kámoška, že tam jak je ten viadukt, tak tam prostě na nějakou holku jako skočil nějaký chlap. Vono je to tam takový zapadlý a moc tam nikdo nechodí, já bych tamtudy taky nešla. (A ty si znala tu holku co se jí to tam stalo?) Jo, to byla jako sestřenice vod holky, co se mnou chodila na základku, právě jako vod tý kámošky sestřenice.“ Tereza, 14 let (B)

Informantky z obou skupiny se shodly na tom, že tyto příběhy slýchají již několik let a první z nich datují do doby, kdy byly na prvním stupni základní školy. Nedokážou identifikovat jejich primární zdroj, ale jsou podle nich přítomny všude okolo nich, jako například v literatuře, kterou čtou, ve škole („oficiální“ cestou prostřednictvím hodin sexuální výchovy v rám-

ci předmětu Biologie, ale i „neoficiálně“ skrz konverzace se spolužačkami a učitelkami), na sociálních sítích a ve filmech či seriálech.

Tři informantky ze skupiny A a dvě ze skupiny B se také na jejich základě rozhodly vyhledat si informace o sebeobraně, které získávají také ze sociálních sítí, primárně z TikToku. Dvě z informantek ze skupiny A u sebe nosí pepřový sprej a všechny dívky kromě jedné ze skupiny B někdy předstíraly telefonní hovor v momentě, kdy šly samy v noci domů.

Příběhy, skrze které si mezi sebou dívky předávají diskurz znásilnění, odpovídají základním principům produkce novodobých mýtů/urbánních legend - vždy se v něm mluví o někom, kdo je například „kámoška kámošky“ nebo je „někdo někde četl“, šíří se především prostřednictvím osobního vyprávění či sociálních sítí a podporují stereotypy, jež se pojí s diskurzem znásilnění. Mezi ně patří primárně nebezpečí sexuálního násilí a znásilnění pouze ve veřejném prostoru, představa násilníka jako neupraveného neznámého postaršího muže, využití omamných látek k tomu, aby násilník svoji oběť oslabil a schopnost se potenciálnímu násilníkovi ubránit prostřednictvím vlastní síly, například skrze základy sebeobrany.

Jejich hlavní funkcí je přitom zastrašování mladých dívek a odrazování je od vstupu do veřejného prostoru či aspoň omezování jejich pobytu a participace v něm.

5 ZÁVĚR

Tato diplomová práce se snaží odpovědět na to, jakým způsobem vnímají a interpretují náctileté dívky sexuální násilí ve veřejném prostoru a jak na základě jeho diskurzu modifikují své chování. V průběhu výzkumu jsem se nejprve pokoušela zjistit, jaké jsou počátky přemýšlení informantek o sociální konstrukci těla a krásy, z nichž následně vycházejí a vztahují je na své tělo. Ze získaných dat lze interpretovat, že důležitým faktorem krásy je pro informantky zdravé tělo, jelikož si s ním spojují fyzickou sílu a z toho plynoucí schopnost se bránit. Toto vnímání těla jednak odpovídá konceptu biomoci Michela Foucaulta a zároveň reaguje na diskurz kultury znásilnění a symbolického násilí, jelikož reprodukuje žitý strach z potenciálního sexuálního útoku a nebezpečí. Je jedním ze způsobů, kterým na informantky působí předávané a sdílené urbánní legendy sexuálního násilí a znásilnění, jež na ně čeká ve veřejném prostoru, ale také verbální násilí/*catcalling*, jež se ve veřejném prostoru zažívají a potvrzuje jejich představy o nebezpečí. Jejich neustálá reprodukce tak odrazuje informantky od žití ve veřejném prostoru ještě předtím, než do něj vůbec vstoupí, tj. apriori tvoří strach prostřednictvím symbolického násilí. Veřejný prostor se tak stává pro náctileté dívky exkluzivním prostorem, v němž existují jako potenciální oběti sexuálního násilí, čemuž podřizují nejen sociální konstrukci svého těla a jí předcházející představy o kráse. Veřejný prostor je vnímán jako prostor potenciálního sexuálního nebezpečí, zatímco soukromé prostory domova a školy jsou prezentovány a vnímány jako útočiště bezpečí, což je patrné z toho, jak informantky přemýšlí o svém vzhledu v těchto prostorech. Tuto představu ale vyvracejí policejní statistiky, které jednoznačně prokazují, že největší podíl sexuálních útoků na ženy se odehrává v jejich domovech a páchají je osoby jim známé¹⁵.

¹⁵ Viz World Health Organization. Violence against women. Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/> (cit. 1. 6. 2022)

Způsob žití ve veřejném prostoru se navíc variuje mezi oběma skupinami dívek na základě jejich příslušnosti k určité sociální skupině. Nejvýraznější odlišností jsou prvky rasismu a k němu pojených stereotypů, jež se objevují například v pouličním obtěžování.

Obě skupiny se s tím, že se staly oběti sexuálního násilí, vyrovnávají primárně pomocí *victim blamingu*. Rozdíl mezi skupinami nastává v otázce toho, kdo (kromě sebe a vlastního zavinění z přítomnosti v „nevhodné“ situaci) je za vznik dané situace zodpovědný. V tomto ohledu se totiž informantky skupiny A ostře vymezovaly proti informantkám skupiny B, obviňovaly je z provokativního vystupování na veřejnosti a nadměrné sexualizace jejich vlastních těl, které má za následek, že se sexuální násilí neděje jen jim (tedy těm, co provokují), ale všem ženám. Uplatňovaly tak na sobě samých a na sobě vzájemně symbolické násilí. U skupiny B byla významnou strategií hypersexualizace jejich těla za účelem jeho opětovného „vlastnění“ a modifikování kterékoliv další potenciálně nebezpečné situace jako takové, v níž hrají informantky aktivní roli a ne pasivní, tudíž se již nemůžou stát obětí. Z těl poslušných se stávají těly odporujícími., která nabourávají představu slušnosti. Zajímavé je, že sebeobjektifikace a hypersexualizace těla za účelem jeho opětovné kultivace není v našem kulturním kontextu jen odpovědí na trauma, ale je také častým nástrojem demonstrací za práva žen, ať už se jedná o reprodukční práva či práva regulující svobodu projevu (viz například kampaň *Free the nipple*¹⁶).

Ač jsem při výběru výzkumného vzorku pracovala s dvěma skupinami dívek, jež jsem rozdělila dle příslušnosti k jisté sociální skupině na základě jejich socioekonomického statusu, díky interpretaci získaných dat bych mohla informantky rozdělit do jiných dvou skupin. U jedné z nich sleduji, jak vnímají kulturu znásilnění a symbolické násilí z pozice někoho,

¹⁶ Viz <https://www.instagram.com/freethenipple/?hl=cs>.

kdo je obětí sexuálního násilí a pracuje se svojí pozicí oběti. Je také nutné podotknout, že násilníkem ve všech informantkami popisovaných útocích je někdo, koho oběť znala, setkala se s ním již poněkolkáté a v několika případech se s ním vídá i nadále. Jejich prožitek tak vlastně nekoresponduje s hlavním specifíkem urbánních legend, které se mezi sebou předávají, jimž je postava násilníka jako neznámého náhodného člověka.

U druhé skupiny pozoruji, jak je kultura znásilnění nutí vědomě hyperkorigovat a nadměrně vnímat své tělo – sebeobjektifikovat ho, díky inherentnímu strachu z potenciálního útoku, který je v nich již od dětství pěstován, ač se jim nic podobného dosud nestalo.

Sebeobjektifikace a s ní spojené znaky je podle výpovědí informantek často důvodem jejich omezené participace ve veřejném prostoru, jako je dobrovolné samovyčlenění z některých aktivit či předčasný odchod domů. Sebeobjektifikace, jež je následkem sexuální objektifikace a tedy i součástí kultury znásilnění, má podle výzkumem získaných dat stejné následky jako kultura sebevědomí. Autorky konceptu kultury sebevědomí jsou Shani Orgad a Rosalyn Gill, jež ve své knize *Confidence Culture* (2022), která pojednává o limitech kultury, která na první pohled staví sebevědomí, píše:

„Kultura sebevědomí podporuje systém, který udržuje ženy v pasti, vytváří systematickou slepotu a nepodporuje je v tom, aby měnily podmínky, kvůli kterým v první řadě cítí, že mají sebevědomí nedostatek.“ (Orgad a Gill, 2022: 6)

Stejně jako kultura znásilnění není o aktu znásilnění, není kultura sebevědomí o sebevědomí jako takovém, ale o předávání jeho diskurzu. Prvotně jde o jeho toxicitu, stejně jako je tomu v kultuře znásilnění. Autorky hovoří o kultuře sebevědomí také jako o kultu, jelikož prostupuje všemi oblastmi

života, jako jsou například sociální sítě, škola, filmy, reklamy či literatura. „Kult“ podle nich vystihuje myšlenku, která se s inherentní důvěrou v ní šíří napříč kulturou (Orgad a Gill, 2022: 5). Můžeme tedy říct, že vzhledem k tomu, že dané oblasti jsou hlavními oblastmi života náctiletých dívek a strach ze sexuálního násilí je něčím rozšířeným skrz celou naši kulturu, je kultura znásilnění i jejich kultem. Kultura sebevědomí navíc přehnaným přemýšlením o sebevědomí exkluduje ženy z veřejného života, jelikož zabírá jejich mentální kapacitu (tamtéž).

Kromě kultury znásilnění staví tato práce také na konceptu objektifikace. Objektifikace se ale netýká jen žen a mimo to je univerzálním sociálním procesem. Problém tedy netkví v její existenci, ale v jejím hyperuvědomění a sexualizaci z maskulinního pohledu. Jde tedy výhradně o jím vytvořenou sexuální objektifikaci, a to v případě této práce o sexuální objektifikaci těl někoho, kým jsou v mnohém případě děti, tj. nezletilé dívky. Objektifikace těla jako taková je ale nevyhnutelná, jelikož tělo nemůže žít mimo kulturu a společenský řád. Neexistuje žádná situace, ve které by bylo tělo neutrální, tudíž je jeho objektifikace apodiktická. Neexistuje bezkulturní utopie svobodných těl.

Hlavním způsobem získávání dat pro tuto diplomovou práci byl kvalitativní výzkum, jež sestával z použití metod polostrukturovaného rozhovoru a zúčastněného pozorování. Výběr takovýchto metod se ukázal jako vhodný pro zkoumané téma. V případě potenciálního budoucího výzkumu, který by tuto práci rozšiřoval či na ni nějak navazoval, by šla validita výzkumu kultivovat širším výběrem informantek, který nebude natolik využívat metodu *snowball*. Tu jsem využívala z důvodu omezeného terénu, ale uvědomuji si, že získaná data mohla být díky ní více konsolidována, než by tomu bylo v případě, kdy by se mezi s sebou informantky neznaly. Tato skutečnost je patrná hlavně na užívání stejných výrazů pro pojmenování věcí a sdílenému slangu. Téma výzkumu by mohlo být v bu-

doucnu také rozšířeno o další věkovou skupinu či pohled na tematiku sexuálního násilí ve veřejném prostoru z pozice lidí, kteří se neidentifikují s binární genderovou škálou či nejsou heterosexuální.

6 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

- ABU-LUGHOD, L. 1993. *Writing Women's Worlds: Bedouin Stories*. University of California Press.
- ARENDT, H. 2009. *Vita Activa neboli O činném životě*. Praha: Oikoymenth.
- BEAUVOIR DE, S. 1966. *Druhé pohlaví*. Orbis.
- BERGER, P. L., LUCKMANN, T. 1999. *Sociální konstrukce reality*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury.
- BLACKMUN, H. A. & Supreme Court Of The United States. 1972. U.S. Reports: *Roe v. Wade*, 410 U.S. 113. [Periodical] Retrieved from the Library of Congress. Dostupné z <https://www.loc.gov/item/usrep410113>
- BOURDIEU, P. 1986. *The Forms of Capital*. In: Richardson, J. *Handbook of Theory and Research for the Sociology of Education*. Westport: Greenwood. 241-258.
- BOURDIEU, P. 1990. *Structures, Habitus, Practices*. In: *The Logic of Practice*. Cambridge. 52-65.
- BOURDIEU, P. 2000. *Nadvláda mužů*. Praha: Karolinum.
- BURIÁNEK, J. 2001. *Bezpečnostní rizika a jejich percepce českou veřejností*. In: *Sociologický časopis*. Vol. 37(1). 43-64.
- BURNETT, S. a kol. 2009. *The Development of Adolescent Social Cognition*. In: *Annals of the New York Academy of Sciences*. Vol. 1167. 51-56.
- BURT, M. R. 1980. *Cultural Myths and Supports for Rape*. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 38(2). 217-230.
- CALOGERO, R. M. a kol. 2011. *Self-Objectification in Women: Causes, Consequences and Counteractions*. APA – American Psychological Association.

- CLIFFORD, J. 1986. *Writing Culture: The Poetics and Politics of Ethnography*. University of California Press.
- ČAČKA, O. 2000. *Psychologie duševního vývoje dětí a dospívajících s faktory optimalizace*. Doplněk.
- ČERNOHOUSOVÁ, D. 2014. *Strach ze zločinu v městském prostoru*. Diplomová práce. Masarykova univerzita.
- ČÍRTKOVÁ, L. 2002. *Vybrané výzkumy a teorie domácího násilí*. In: *Policista: měsíčník Ministerstva vnitra*. Vol. 2.
- DENÉFLE, S. 2004. *Femmes et villes*. Tours: Presses universitaires François-Rabelais.
- DE ZÁRATE, M. R. 2014. *Managing Fear in Public Space: Young Feminists' Intersectional Experiences through Participatory Action Research*. In: *Le Tournant Spatial dans les Études Genre*. Vol. 21.
- DOUGLAS, M. 1996. *Natural Symbols: Explorations in Cosmology*. Routledge.
- ERRC. 2016. *Nucené a kruté: Zpráva Evropského centra pro práva Romů. Sterilizace a její důsledky pro romské ženy v České republice*. ERRC.
- FAIRCHILD, K., RUDMAN, L. A. 2008. *Everyday Stranger Harassment and Women's Objectification*. In: *Social Justice Research*. Vol. 21(3). 338-357.
- FERRARO, K. F. 1995. *Fear of Crime: Interpreting Victimization Risk*. State University of New York Press.
- FIALOVÁ, L. 2001. *Body image jako součást sebepojetí člověka*. Praha: Karolinum.
- FOUCAULT, M. 1982. *The Subject and Power*. In: *Critical Inquiry*. Vol. 8(4). 777–795.
- FOUCAULT, M. 2000. *Dohlížet a trestat*. Dauphin.

- FREDRICKSON, B. L. a kol. 1995. Objectification Theory: Toward Understanding Women's Lived Experiences and Mental Health Risks. In: *Psychology of Women Quarterly*. Vol. 21. 173-206.
- FUENTE, E. de la. 2000. Sociology and Aesthetics. In: *European Journal of Social Theory*. Vol. 2. 235-247.
- GARCÍA HERRERA, L. M. 2013. Social Practices and Gender in a Historic Public Space: The Alameda in Santa Cruz de Tenerife. In: *Urban Research and Practice*. Vol. 6. 158-173.
- GEERTZ, C. 1973. *The Interpretation of Cultures*. Basic Books.
- GEERTZ, C. 1988. *Works and Lives: the Anthropologist as Author*. Stanford University Press.
- GOODEY, J. 2005. *Victims and Victimology: Research, Policy and Practice*. England: Pearson Longman.
- GREEN, E. E., SINGLETON C. 2006. Risky bodies at leisure: young women negotiating space and place. In: *Sociology*. Vol. 40(5). 853-871
- HANDWERKER, W. P., BORGATTI, S. P. 1998. Reasoning with Numbers. In: *Handbook of Methods in Cultural Anthropology*, Bernard, H. R. 549-594.
- HASKELL, L. 2019. *The Impact of Trauma on Adult Sexual Assault Victims*.
- HOLLAND, G., TIGGEMANN, M. 2016. A Systematic Review of the Impact of the Use of Socioal Networking Sites on Body Image and Disordered Eating Outcomes. In: *Body Image*. Vol. 17. 100-110.
- CHHUN, B. 2011. Catcalls: Protected speech or Fighting Words. In: *Thomas Jefferson Law Review*. Vol. 33. 273-295.
- JARRÍN, A. 2017. *The Biopolitics of Beauty: Cosmetic Citizenship and Affective Capital in Brasil*. University of California Press. USA.
- JOHNSON, N. L., JOHNSON D. M. 2017. An Empirical Exploration Into the Measurement of Rape Culture. In: *Journal of Interpersonal Violence*. Vol. 36.

- KOSKELA, H. 1997. Bold Walk and Breakings: Women's Spatial Confidence versus Fear of Violence. In: *Gender, Place and Culture: A Journal of Feminist Geography*. Vol. 4. 301-320.
- KOSKELA, H. 2009. Crime/Fear of crime. In: *International Encyclopedia of Human Geography*. 334-339.
- KRUG, E. G. a kol. 2002. *World Report on Violence and Health*. World Health Organization. Dostupné z: [doi.org/10.1016/s0140-6736\(02\)11133-0](https://doi.org/10.1016/s0140-6736(02)11133-0)
- KUTÁLKOVÁ, P; KOBOVÁ, L. 2014. *Sexuální násilí: Proč se nikdo neptá?*, Příbram: PBtisk a.s.
- LOCK, M. 1993. Cultivating the Body: Anthropology and Epistemologies of Bodily Practice and Knowledge. In: *Annual Review of Anthropology*. Vol. 22. 133-155.
- LONSWAY, K. A., FITZGERALD L. F. 1995. Attitudinal Antecedents of Rape Myth Acceptance: A Theoretical and Empirical Reexamination. In: *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol. 68(4). 704-711.
- MARTÍNEZ-PALACIOS, J. 2017. Democratizing Participation through Feminism: The Role of Feminist Subaltern Counterpublics in the Expansion of the Basque Public Sphere. In: *Revista Española de Ciencia Política*. Vol. 43. 37-59. Dostupné z: <https://doi.org/10.21308/recp.43.02>
- MASCIA-LEES, F. 2011. *A Companion to the Anthropology of the Body and Embodiment*. Blackwell Publishing Ltd. Dostupné z DOI:10.1002/9781444340488
- MAUSS, M. 1972. *Soziologie und Anthropologie*. Carl Hanser Verlag.
- O'CALLAGHAN a kol. 2018. *Navigating Sex and Sexuality after Sexuality Assault*.
- OHCHR. 2017. *Women's Autonomy, Equality and Reproductive Health in International Human Rights: Between Recognition, Backlash and Regressive Trends*. United Nations.
- ORGAD, S; GILL, R. 2022. *Confidence Culture*. Duke University Press.

- PAIN, R. 2001. Gender, Race, Age and Fear in the City. In: *Urban Studies*. Vol. 38. 899-913.
- PHADKE, S. 2006. Sexuality and Space: Thinking Through Some Issues. In: *Plainspeak*, Vol. January 2006.
- SOURIAU, É. 1994. *Encyklopedie estetiky*. Victoria Publishing.
- STRAIN, M. L. A kol. 2016. Rape is the New Black: Humor's Potential for Reinforcing and Subverting Rape Culture. In: *Translational Issues in Psychological Science*. Vol. 2(1). 86-95.
- SYNNOT, A a kol. 1992. From Measurement to Meaning: Anthropologies of the Body. In: *Anthropos*. Vol. 87, 147-166.
- TOUŠEK, L. 2012. Vybrané aspekty metodologie aplikované antropologie. In: Hirt, T. a kol. *Vybrané Kapitoly z Aplikované Sociální Antropologie*. Západočeská univerzita v Plzni. 25-73.
- VALENTINE, G. 1992. Images of Danger: Women's Sources of Information about the Spatial Distribution of Male Violence. In: *Area*. Vol. 24. 22-29.
- VALENTINE, G. 1996. Children Should be Seen and not Heard: The Production and Transgression of Adults' Public Space. In: *Urban Geography*. Vol. 17. 205-220.
- VÁGNEROVÁ, M. 2005. *Vývojová psychologie dětství a dospívání*. Praha: Karolinum.
- WALTON, K., PEDERSEN, C. 2021. Motivations Behind Catcalling: Exploring Men's Engagement in Street Harassment Behavior. In: *Psychology and Sexuality*. Vol. 13. 689-703.
- WOLF, N. 2002. *The Beauty Myth: How Images of Beauty are Used Against Women*. Harper Perennial.

6.1 Internetové zdroje

BILACKMUN, H. A. & SUPREME COURT OF THE UNITED STATES. 1972. U.S. Reports: Roe v. Wade, 410 U.S. Dostupné z: <https://www.loc.gov/item/usrep410113/> (cit. 1. 6. 2022)

ECHR. 2017. Garçon et Nicot vs. France. Dostupné z: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:\[%22001-172556%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{%22itemid%22:[%22001-172556%22]}) (cit. 1. 6. 2022)

FRA. 2014. Violence against women: an EU-wide survey Main results, Dostupné z: <https://fra.europa.eu/en/publication/2014/violence-against-women-eu-wide-survey-main-results-report> (cit. 1. 6. 2022)

FREE THE NIPPLE. Dostupné z: <https://www.instagram.com/freethenipple/?hl=cs> (viděno 1. 6. 2022)

LÉKAŘI BEZ HRANIC. 2017. Sexuálně motivované násilí. Dostupné z: <https://www.lekari-bez-hranic.cz/sexualne-motivovane-nasili> (cit. 1. 6. 2022)

NESEHNUTÍ. 2018. Kultura znásilnění. Dostupné z: <https://www.prasatecko.cz/ksn/> (cit. 1. 6. 2022)

OSN. 1966. Mezinárodní pakt o občanských a politických právech. Dostupné z: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights> (cit. 1. 6. 2022)

PITOŇÁK, M. 2018. Práva trans lidí v Evropě (požadavek sterilizace). Dostupné z: <https://www.queergeography.cz/sexualni-obcanstvi/prava-trans-lidi-v-evrope-pozadavek-sterilizace/> (cit. 1. 6. 2022)

proFem. 2021. S nějakou formou sexuálního násilí/obtěžování se setkala každá druhá žena. Dostupné z: <https://www.profem.cz/cs/o-nas/novinky/a/s-nejakou-formou-sexualniho-nasili-obtezovani-se-setkala-kazda-druha-zena> (cit. 1. 6. 2022)

proFem. 2022. Přes vysoký výskyt násilí na ženách se v Česku oběti odškodnění často nedočkají. Dostupné z:

<https://www.profem.cz/cs/o-nas/novinky/a/pres-vysoky-vyskyt-nasili-na-zenach-se-v-cesku-obeti-odskodneni-casto-nedockaji> (cit. 1. 6. 2022)

To je rovnost. 2021. Domáci a sexuální násilí v roce 2021 – co říkají aktuální výzkumy? Dostupné z: <https://www.vlada.cz/assets/ppov/rovne-pri-lezitosti-zen-a-muzu/Aktuality/Domaci-nasili-a-sexualni-nasili-v-roce-2021.pdf> (cit. 1. 6. 2022)

WHO. 2021. Violence against women.

Dostupné z: <http://www.who.int/mediacentre/factsheets/fs239/en/> (cit. 1. 6. 2022)

Zákoník práce. 2006. [§4: Zákoník práce – 262/2006 Sb.](#) Dostupné z: <http://zakony.centrum.cz/zakonik-prace/cast-1-hlava-1-paragraf-4> (cit. 1. 6. 2022)

Trestní zákon. 1961. § 241 - Trestního zákona č. 140/1961 Sb. Dostupné z: <https://www.kurzy.cz/zakony/140-1961-trestni-zakon/paragraf-241/> (cit. 1. 6. 2022)

7 RESUMÉ

This Master thesis is focused on the way teenage girls interpret sexual violence in public space. It discusses the factors that affects their fear of sexual violence and rape in public space, how this fear is reproduced in their social groups and how it affects the social construction of beauty they consume, and their thinking about their own bodies. It also considers their coping mechanisms after they have been a victim of sexual violence or rape, and even the mechanisms they have even though they have never been a victim of such crimes.

In the first part, this paper introduces the concepts I work with when understanding and interpreting the teenage girls view of public space and the existence of their bodies in this space. It is mainly the concepts and theories of body autonomy, objectification, sexual objectification, self-objectification and rape culture. I also work with the perception of crime, mainly fear of crime and symbolic violence, and use the lenses of the anthropology of the body.

The empirical part illustrates the journey of teenage girls, starting with their perceiving of beauty that inspires them in the construction of their own body image, following by their experiences with various forms of sexual or sexually conditioned violence, coping mechanisms and perceiving of rape culture.

In conclusion, this thesis tries to answer the questions that were asked at the beginning, offers possible broadening of the topic in the future and critically evaluates the research.

8 PŘÍLOHY

Příloha 1. Kultura znásilnění¹⁷

¹⁷ Zdroj <https://www.prasatecko.cz/ksn/>

Příloha 2. Tabulka informantek

Jméno - pseudonym	Věk	Bydliště	Škola	Skupina
Sabina	16 let	Byt ve vlastnictví rodičů	Víceleté gymnázium	A
Aneta	16 let	Komerční nájem	Víceleté gymnázium	A
Eva	17 let	Komerční nájem	Víceleté gymnázium	A
Veronika	15 let	Dům ve vlastnictví rodičů	Víceleté gymnázium	A
Beáta	15 let	Dům ve vlastnictví rodičů	Víceleté gymnázium	A
Anna	18 let	Dům ve vlastnictví rodičů	Víceleté gymnázium	A
Edita	15 let	Ubytovna	Základní škola	B
Kristýna	15 let	Městský byt (vstupní byty)	Střední odborné učiliště	B
Tereza	14 let	Ubytovna	Základní škola	B
Johana	18 let	Ubytovna	Střední odborné učiliště	B
Monika	18 let	Ubytovna	Nezaměstnaná	B
Sára	15 let	Ubytovna	Základní škola	B